

Jönköpings-Posten

och

Smålandsposten

- två småländska tidnings-
strategier

Tomas Andersson

Arbetsrapport nr 35

ISSN 1101-4679

Innehåll

Jönköpings-Posten och Smålandsposten	
- två småländska tidningsstrategier	4
Situationen hösten 1993	4
Syfte och metod	5
Växjös och Jönköpings första tidningar	5
Växjöbladet grundas	5
Radikalt i Jönköping	6
De båda städernas utveckling	7
Politisk utveckling	8
De moderna tidningarnas grundande	9
Växjö	10
Teknisk utveckling	11
Jönköping	11
Växjö	12
Redaktionell utveckling	12
Jönköping	12
Morgonutgivning och priskrig	13
Daglig utgivning	14
Volymsökning	14
Utgivningstid	15
På första sidan	15
Bilderna	16
Helgläsning	17
Sporten tar för sig	17
Ideologi	18
Journalistiska profiler	19
Växjö	21
Morgonutgivning	21
Daglig utgivning	21

Volymökning	21
På första sidan	22
Bilderna	23
Helgläsning	23
Sporten tar för sig	24
Ideologi	24
Journalistiska profiler	25
Ekonomiska konkurrensfaktorer	25
Prenumerationspriset som konkurrensfaktor	25
Annonserna som konkurrensfaktor	27
Konkurrens och koncernbildning - en jämförelse	28
Jönköpingspostens många avläggare	28
Upplagorna i Jönköping	30
Viktiga veckoblad i Växjö	31
Upplagorna i Växjö	32
JP - SmP - en avslutande jämförelse	34
Etablering	34
Konsolidering	34
Expansion	34
Redaktionell utveckling	35
Ideologi	36
Slutsats	36
Noter	38
Källor	41
Diagram	42
Tidningar utgivna i Jönköping	42
Tidningar utgivna i Växjö	43
Upplagor för fem tidningar i Jönköping 1900-1993	44
Upplagor för tre tidningar i Växjö	45
Prenumerationspriser på Växjötidningar	46
Prenumerationspriser på Växjös flerdagartidningar 1867 - 1900	47
Prenumerationspriser i Jönköping 1900 - 1955	48

Tabeller

Folkmängd i Jönköping och Växjö 1850 - 1990	7
Resultat i Jönköpings och Kronobergs län vid några riksdagsval	9
Årsvikter i kg för tidningarna i Jönköping 1915 - 1960	15
Årsvikter för tidningarna i Växjö 1915 - 1960	22
Prenumerationspriser för tidningarna i Jönköping 1915 - 1960	26
Prenumerationspriser för tidningarna i Växjö 1915 -1985	26
Upplageutveckling för tidningarna i Jönköping 1900 - 1990	30
Hushållstäckning på utgivningsorten för tidningarna i Jönköping	31
Upplageutveckling för tidningarna i Växjö 1900 - 1990	33

Jönköpings-Posten och Smålandsposten – två småländska tidningsstrategier

Av Tomas Andersson

Våren 1969 hade familjen Dürango i Ljungby beslutat sig för att sälja familjeföretaget Smålänningen, en femdagars-tidning, med en upplaga som då låg kring 10 000 exemplar, och den helt dominerande tidningen i Ljungby med omnejd.

Det var naturligt att ta kontakt med länets stora tidningsutgivare, Smålandspostens ägare familjen Göthe i Växjö. Smålänningens direktör Sven Dürango tog telefonkontakt med Torvald Göthe, direktör på Smålandsposten, och strax därpå träffades man i Ljungby för att diskutera affären. Ingenting beslutades, men Göthe lovade återkomma i ärendet.

Tiden gick, men Göthe hördes inte av. När Dürango tog ny kontakt förklarade Göthe att Smålandsposten saknade intresse för affären.

När förväningen lagt sig i Ljungby lät familjen Dürango budet gå vidare till Hallpressen i Jönköping, där ägarfamiljen Hamrin och ekonomidirektören Bertil Petré visade ett helt annat intresse. Den 1 januari 1970 var affären klar; Jönköpingsposten övertog tidningen Smålänningen, och hade därmed gjort en rejäl inbrytning i Kronobergs Län, samtidigt som Smålandsposten för överskådlig tid mist möjligheten att nå total dominans i länet.¹

Samtidigt var det logiskt att affären slutade som den gjorde. I historiskt perspektiv var detta försiktiga agerande bara ett av många från Smålandspostens sida, på samma sätt som det bara var en av Jönköpings-Postens oräkneliga offensiva satsningar.

För JP:s del blev köpet av Smålänningen första steget i företagets senare övertagande av Värnamo Nyheter 1981,² det som definitivt gjorde Hallpressen till herre på täppan i Jönköpings län.

Jönköpings-Posten har sedan fortsatt på den inslagna vägen, och köpt ytterligare tre tidningar, nu i Västergötland (Falköpings Tidning 1979, Skaraborgs Läns Tidning 1980, samt 50 procent av Skövde Nyheter 1986).

Man kan också säga att historien för Smålandspostens del fortsatte 1975, när tidningen hade chansen att köpa Karlshamns Allehanda. Det var enda tillfället under modern tid som tidningen var inne i förhandlingar om ett tidningsköp.³ I stället slutade den historien med att Smålandsposten själv blev uppköpt av Barometern i Kalmar.

Situationen hösten 1993

Både Jönköpings-Posten och Smålandsposten dominerar tidningsutbudet stort på sina respektive utgivningsorter, med täckningstal kring 75 procent i hemkommunerna, och upplagor runt 45 000 exemplar per utgivningsdag 1992. Konkurrenterna består, förutom av etermedia, av små veckoutgivna tidningar med centerpartistisk och socialdemokratisk profil, vars upplagor ligger kring 5 000 exemplar per utgivningsdag.

Till yttermera visso är både JP och SmP utpräglat borgerliga tidningar, men parallellen ska inte dras alltför långt. Smålandspostens politiska sympatier är av tradition konservativa, och ligger hos nuvarande moderata samlingspartiet, medan Jönköpings-Posten måste betraktas som en liberal tidning, även om den formellt kallar sig oberoende. Sina ideologiska rötter har JP närmast i den relativt konservativa delen av den småländska frikyrkligheten.

Båda tidningarna har, under olika perioder, spelat ganska viktiga roller på det rikspolitiska planet, men idag är båda tidningsledningarna i första hand inriktade på sina respektive hemmamarknader, vilken för Jönköpings-Postens del utgörs av norra delen av Jönköpings län, medan den för Smålandspostens del omfattar större delen av Kronobergs län.

Båda tidningarna ingår också i tidningskoncerner, men här finns en viktig skillnad. Medan Jönköpings-Posten själv är största företaget i den privatägda koncernen Herenco AB, så har Smålandsposten köpts upp av Stiftelsen Barometern, en koncern som skapades kring Kalmartidningen Barometern 1975. 1991 skapades aktiebolaget Sydostpress AB som moderbolag för tidningarna Barometern, Blekinge Läns Tidning och Smålandsposten. Sydostpress AB ägs i sin tur av stiftelsen Barometern.

Såväl Jönköpings-Posten som Smålandsposten har sina rötter i det expansiva 1860-talet. Jönköpings-Posten grundades 1865, och Smålandsposten 1866. Men både i Växjö och i Jönköping sträcker sig tidningshistorien betydligt längre bakåt i tiden än så. Faktiskt ända tillbaka till 1700-talet, även om tidningarna som trycktes då inte har särskilt stora likheter med dagens omfångsrika, dagliga nyhetstidningar.

Syfte och metod

Syftet med denna artikel är att, inom ramen för en mindre undersökning, söka finna några förklaringar till varför de båda tidningsföretagen blivit vad de idag är, med de skillnader och likheter de uppvisar. Ett annat syfte är att söka beskriva hur tidningsmarknaderna i de båda städerna utvecklats, från grundandet av de första tidningarna på 1700-talet och fram till idag.

Undersökningsmetoden har framför allt bestått i studier av tillgänglig statistik och litteratur om de båda städerna och deras tidningar.

Men av tradition ger sådan litteratur sällan upplysning om tidningarnas redaktionella utveckling - till exempel om införandet av hela sportsidor eller om när de första fotoreportagen infördes. För att få svar på den sortens frågor har jag bläddrat igenom ett stort antal årgångar av de tidningslägg som förvaras som mikrofilm eller inbundna tidningar, på länsbiblioteken i Jönköping och Växjö.

Viktiga upplysningar har också inhämtats av personer som varit direkt inblandade i tidningarnas senare historia.

Växjös och Jönköpings första tidningar

När det första numret av Vexjö Stifts Tidningar lämnade tryckpressen i Växjö i april 1776, var det första gången någonsin som smålänningarna kunde känna doften av färsk trycksvärta på tidningspapper. Tidningen, som det allra första numret bara kallades Stifts Tidningar, gavs det första decenniet ut av konsistoriinotarien Daniel Anander, och trycktes hos en Anders Vrigseen.

Utgivningsfrekvensen var låg. Det lilla två- eller firsidiga bladet utkom bara en eller två gånger per månad.

Men det var ändå en början för den småländska tidningspressen. I Jönköping skulle det dröja två år till innan Carl Jonas Cromén vågade försöka att ge ut sin Jönköpings Allehanda, och Kalmarborna fick vänta ytterligare tio år på sin första tidning, Calmare Wecko-Tidning.

Formatet på denna första småländska avisa var ungefär 11 x 16 centimeter, och den hade till en början 2-4 sidor. Senare övergick den till ett mindre sidformat, men blev i gengäld först 4-sidig och senare till och med 8-sidig.⁴

Wexjö-Bladet grundas

I 34 år var Vexjö Stifts Tidningar ensam i stiftsstaden. Men 1810, året efter det att riksdagen antagit en ny tryckfrihetslagstiftning, fick bladet konkurrens av en riktigt slitstark avisa, Vexjö-Bladet, som kommer ut fortfarande, efter en lång och brokig historia.⁵

Det var den 31 januari 1810 som boktryckare Swen Rask (1781-1819) plockade ihop typerna till vad som skulle bli stadens första moderna nyhetstidning.

I början av 1840-talet besvärades Wexjö-Bladet sedan några år tillbaka av en svår lokal konkurrent. Den hade grundats 1835 under namnet Telegrafan i Wexjö, men övergick snart i Wexjö Läns-Tidning, som ägdes och trycktes av boktryckaren Johan Peter Lönnegren. 1844 lyckades Lönnegren köpa även f.d. Rasks Boktryckeri, sedan dess dåvarande ägare Nimrod Schmidt avlidit. Tidningsrörelsen arrenderade han ut till konstförvanden A.G. Deurell, men själv tog Lönnegren hand om Wexjö-Bladets utgivningsbevis.

Två år senare, hösten 1846, avled utgivaren av Wexjö Läns Tidning, och då agerade J.P. Lönnegren på ett sätt som han möjligen kom att ångra senare. I stället för att försöka slå samman de båda tidningarna under ordnade former beslutade Lönnegren använda Vexjö-Bladets utgivningsbevis för länstidningens utgivning. Länstidningens namnbyte skedde vid årsskiftet 1846-47.

A.G. Deurell, som redigerade det egentliga Wexjö-Bladet nöjde sig inte med detta, utan registrerade för sin del in namnet Nya Wexjö-Bladet, och fortsatte att ge ut denna tidning på eget tryckeri (tidningens namn ändrades till Nyare Wexjö-Bladet, februari-mars 1878, och Nyaste Wexjö-Bladet, december 1878). Trots att Lönnegren hade det starkare utgångsläget, och dessutom försökte sig på 2-dagarsutgivning 1850, så valde läsarna Deurells tidning Nya Wexjö-Bladet. 1855 hade han vunnit striden, och Lönnegren lade ner sitt Wexjö-Bladet för gott.

Dryga tio år varade Nya Wexjö-Bladets nya monopolställning. Under den tiden hann tidningen få kontakt med omvärlden per telegraf (1856), och öka utgivningen till två dagar per vecka (1859). Tidningens format växte också succesivt, från det lilla enspaltiga kvartsfolioformatet (cirka 13 x 18 cm), till ett fyrspaltigt blad med satsytan 26 x 42 cm. Antalet sidor var dock hela tiden fyra, utom inför den stora Sigfridsmässan, då det hände att man tryckte extrasidor på grund av den stora annonstillströmningen.

Sommaren 1865 kom järnvägen till Växjö, i och med öppnandet av järnvägen Wexjö - Alvesta. Och ett drygt år senare, den 18 december 1866, utkom det första numret av den tidning som alltsedan dess varit Nya Wexjö-Bladets främste konkurrent om läsarna, alltså Smålandsposten.

Radikalt i Jönköping

Om tidningsutvecklingen i Växjö varit relativt okomplicerad, med ett fåtal inblandade företag, så har tidningsfloran i Jönköping varit desto mer omfattande. Säkert har stadens något större befolkning betytt en del för detta, men också det intensivare folkrörelselivet i Jönköping tycks ha haft betydelse för tidningspressens bredd.

Redan på 1700-talet gjordes två försök att starta tidningar i Jönköping, båda med namnen Jönköpings Allehanda. Första försöket gjordes 1778 av Carl Jonas Cromén, som bara orkade med 33 nummer innan han gav upp på grund av "ekonomiska svårigheter och brist på uppmuntran." Tidningen hade tryckts av Niclas Falck, vars änka var med när det andra försöket gjordes 11 år senare, då av hennes nye man Johan Pehr Marquard. Han lyckades bättre, men den 12 maj 1803 lades även hans Allehanda ner, sedan den dömts för tryckfrihetsbrott, först i Jönköpings kämnersrätt (ett slags underavdelning till dåtidens rådhusrätt) och sedan också i hovrätten. Den anstötliga artikeln var en översättning av en skrift om religionernas utveckling, av den franske abbén Raynal. Abbén var radikal, han hade stött franska revolutionen, och hans skrift ansågs oförenlig med den rätta kristna läran.⁶

Efter Allehandas nedläggning stod Jönköping utan tidning till den 14 juli 1807, då den nyinflyttade boktryckaren Johan Pehr Lundström (1783-1868), med hjälp av skolmannen Pehr Colliander började ge ut Jönköpings Tidning, för övrigt på ett tryckeri han övertagit efter makarna Marquard. J.P. Lundström () måste vara en av de mest betydelsefulla personerna i Jönköpings moderna historia, inte bara därför att han grundade stadens första riktigt långlivade tidning, utan också därför att han fostrade två söner, Johan Edward och Carl Frans, som några år senare skulle grunda praktiskt taget alla de industriföretag som gav Jönköping en våldsam växtkraft under 1800-talets andra hälft, exempelvis Munksjö pappersbruk och Jönköpings Tändsticks AB.

Liksom Wexjö-Bladet växte Jönköpings Tidning succesivt i format, först i form av ett extrablad, kallat Suppleanten, som gavs ut när annonstillströmningen var stor. Senare ökades också formatet på tidningssidan, men fortfarande 1837, när Jönköpings Tidning fick sin första riktiga konkurrent, var utgivningsfrekvensen bara en gång per vecka.

Konkurrenten hette Småländska Correspondenten, och utgavs av J.P. Lundströms bror Nils Erik, som satt upp eget tryckeri. Correspondenten höll ut ett drygt år, och tycks aldrig ha varit något allvarligt hot mot Jönköpings Tidning. Men det blev däremot det blad som 1843 började tryckas på samma tryckeri. Det hade då övertagits av förre bankkamreren Johan Sandwall (1814-1867), som startade den liberalt radikala tidningen Jönköpings-Bladet. Han anställde också den gamle tidningsägaren J.P. Lundströms två söner Johan Edward och Carl Frans, den förste i tidningsföretaget och den senare i en knappfabrik han också anlagt. Bröderna lämnade snart Sandwall, men tidningen fortsatte han att driva med framgång, säkert till stor del tack vare de utmärkta skribenter han engagerat. Namn som Carl Jonas Love Almqvist och Viktor Rydberg figurerade i spalterna, och från Paris rapporterade tidningens korrespondent Maria Bergéron revoltens år 1848.

Mot slutet av detta år avvecklade Sandwall plötsligt alla sina engagemang i Jönköping och flyttade till Göteborg, där han övertog ledningen av Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Efter några stormiga år där flydde han 1851 till Amerika, med GHT:s prenumerationskassa under armen, sedan det stod klart att direktionen på Smålands privatbank upptäckt att dess tidigare kamrer förskingrat bankens pengar, och begärt honom efterlyst.

Jönköpings-Bladet fortsatte dock att komma ut, om än i minskad upplaga, under sin nye ägare, boktryckaren Anton Wilhelm Strehlnert, som gav ut tidningen till sin död 1871. Även om han saknade sin företrädares engagemang och våldsamma energi, så kunde han sitt jobb, som han lärt bland annat hos Lars Johan Hierta på Aftonbladet.. Året därpå gjordes tidningen daglig, men Strehlnerts efterträdare klarade inte att fortsätta utgivningen längre än till 1875, då Jönköpings Tidning tog över prenumerantstocken och åtminstone en del av Dagbladets personal.

Jönköpings Tidning höll ut till 1884, då dess läsare uppmanades övergå till Smålands Allehanda. Under de följande årtiondena gjordes försök att återuppta utgivningen av både Jönköpingsbladet och Jönköpings Tidning, men inget av försöken klarade utgivningen så länge som ett år.

I stället blev det två andra tidningar som skulle överta marknaden: Jönköpings-Posten, grundad 1865, och Smålands Allehanda, startad 1879. Och snart nog skulle dessa båda tidningar få sällskap av fler.

De båda städernas utveckling

I både Växjö och Jönköping har folkmängden vuxit kraftigt sedan 1860-talet, då de båda städernas ledande tidningar grundades.

För Jönköpings del är grunden för folkökningen den snabba ekonomiska utveckling som ägde rum i staden i samband med industrialiseringen under 1800-talets andra hälft. Då grundades bland annat företag som Jönköpings Tändsticksfabrik, Munksjö pappersbruk, Jönköpings Mekaniska verkstad och Strands väveri. Enligt Komerskollegiums statistik ökade värdet av tillverkningen vid Jönköpings fabriker från 182 000 riksdaler år 1855, till 5 134 000

Folkmängd i Jönköping och Växjö 1850 - 1990

	<u>Jönköping</u>	<u>Växjö</u>
1850	6 008	2 665
1860	7 447	3 229
1870	10 879	3 737
1880	16 147	4 935
1890	19 682	6 606
1900	23 143	7 367
1910	26 969	8 311
1920	29 285	9 336
1930	30 915	9 699
1940	36 280	15 609
1950	43 766	20 100
1960	50 652	24 041
1970	80 693	39 586
1980	76 027	42 632
1990	76 275	46 735

Till och med 1960 avser siffrorna folkmängderna i Jönköpings respektive Växjö stad. Källa: Historisk statistik för Sverige, del 1, befolkning. 2:a uppl. 1720 - 1967. Stockholm 1969. Siffrorna 1970-90 avser folkmängderna i Jönköpings respektive Växjö tätorter. Källa: Statistiskt meddelande, Tätorter 1990. Na 38 SM 9201.

riksdaler 20 år senare. För de största ökningarna svarade stadens garveri, pappersbruk och tändsticksfabrik.⁸

Växjö å sin sida har haft en jämn, men avsevärt långsammare befolkningsutveckling. Inte förrän på 1930-talet passerades 10 000-strecket, vilket Jönköping gjorde redan på 1860-talet. I gengäld har folkökningen i Växjö varit desto snabbare de senaste decennierna.

Befolkningsutvecklingen på utgivningsorterna har naturligtvis varit viktiga för tidningarnas upplageutveckling. Det är utgivningsorternas storlek som utgjort den ekonomiska grunden för tidningarna, och givit dem möjlighet att utvecklas på ett sätt som tidningar i grannstäder inte kunnat följa med i.

För Jönköpingstidningarnas del har det inneburit möjlighet att dominera marknaden i Jönköpings tvillingstad Huskvarna, men också ett starkt inflytande över tidningsmarknaderna i städer som Nässjö, Gränna, Tranås, Vetlanda, Sävsjö och Eksjö.⁹

Växjötidningarna har förutom den egna utgivningsorten haft Alvesta, Ljungby, Älmhult och glasbruksorterna i nordöstra länsdelen som kompletterande marknader. De har också haft viss spridning i grannlänerna Blekinge och Kalmar, och de i sydligaste delarna av Jönköpings län.

Spridningsområdena har med andra ord ganska väl följt länsgränserna för Jönköpings respektive Kronobergs län.

Men ambitionerna på tidningsdirektionerna har verkligen varierat. Medan några tidningar nöjt sig med att täcka utgivningsorten, så har andra sett hela Småland som sitt naturliga spridningsområde. Ett fåtal har dessutom, i kraft av sin kvalitet eller politiska betydelse, till och med spridits ett gott stycke utanför landskapets gränser.

Politisk utveckling

Valet av tidning har dels en ekonomisk sida - konsumenten söker få så mycket intressant information som möjligt för minsta möjliga ekonomiska insats - dels en politisk, eller kanske rättare sagt ideologisk.

För vissa läsare är det ideologiska inslaget så betydelsefullt att man hellre väljer en sämre eller dyrare tidning, framför den bättre eller billigare, därför att man sympatiserar med dess ideologiska inriktning. Omvänt kan man säga att vissa tidningsläsare struntar i ideologin bara de får en billig tidning med mycket information i.

I Sverige är det främst borgerliga läsare som varit sina ideal trogna och hållit sig till borgerliga tidningar, medan socialdemokratiska väljare lättare kunnat överse med partifärgen och valt den tidning de ansett bäst, oavsett om den förespråkade borgerliga eller socialdemokratiska idéer. Man kan tänka sig åtminstone två förklaringar till detta. Dels kan den borgerliga tidningen ha varit så mycket mer prisvärd att det uppvägt den "felaktiga" ideologin, dels kan den socialdemokratiska tidningen ha varit mer genomsyrad av politik, och därför i praktiken enbart vänt sig till socialdemokratiska läsare medan den borgerliga genom att lägga mindre tonvikt vid ideologin varit acceptabel för en bredare läsekrets.

Vilken förklaringen än är har flera undersökningar visat att socialdemokratiska och centerpartistiska tidningar varit inomspridda, det vill säga i första hand haft läsare som sympatiserat med tidningens egen linje, medan liberala och moderata tidningar varit överspridda, d.v.s. de har haft läsare ur flera partigrupperingar, främst inom det borgerliga blocket, men också åtskilliga socialdemokrater.¹⁰

Vad dessa undersökningar därmed också visar är att tidningens politiska linje har en betydelse vid tidningsvalet. Därför är det intressant att se hur rösterna fördelat sig vid val i de båda berörda länen, Jönköpings län och Kronobergs län.

Genomgående under hela 1900-talet är att moderata samlingspartiet och dess företrädare högerpartiet haft något högre röstetal i Kronoberg än i Jönköpings län. Den största skillnaden mellan länen är emellertid att folkpartiet (liberalerna) är starkare i Jönköping än i Kronoberg.

Vissa år är skillnaden frapperande stor. 1940 är valresultatet för det då ganska nybildade folkpartiet hela 14 procent högre i Jönköpings län än i Kronoberg (sammanslagningen mellan liberalerna och de frisinnade skedde 1934). 1952 och 1960 är skillnaden nära 10 procent.

De sammanlagda röstetalen för socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna (vänstersocialisterna) är under hela århundradet ganska lika i Jönköpings och i Kronobergs län, med undantag för valen närmast efter folkpartiets bildande. En tänkbar förklaring är att folkpartiet då lyckades vinna en del vänsterröster i Jönköpings län.

Resultat i Jönköpings och Kronobergs län vid några riksdagsval

		m	c	fp	s	v	övriga		
1911	Jkpg	53,0*	-	32,0	14,9	-	-		
	Kronob	53,0	-	29,1	17,9	-	-		
1920	Jkpg	39,7*	10,6	19,6	17,0	6,0	6,9 Jordbr.		
	Kronob	42,8	10,3	15,8	19,6	4,4	7,0 riksförb.		
1940	Jkpg	30,9	9,1	20,5	36,8	2,7			
	Kronob	31,0	11,2	6,6	47,3	3,8			
1952	Jkpg	14,2	16,6	26,1	41,0	2,1			
	Kronob	18,4	22,3	16,2	39,9	3,2			
1960	Jkpg	16,4	19,8	19,5	42,3	2,0			
	Kronob	20,2	25,7	10,1	40,6	3,4			
1973	Jkpg	14,1	29,2	9,9	38,1	2,8	5,5'		
	Kronob	14,8	34,7	5,7	38,8	4,0	1,7'		
1991	Jkpg	18,8	11,0	7,4	34,8	2,8	16,8'	2,5''	5,2'''
	Kronob	19,5	14,9	6,8	34,5	3,9	8,8'	3,1''	7,5'''

Noter: M står i diagrammet för moderata samlingspartiet och dess föregångare högerpartiet, c står för centerpartiet och dess föregångare bondeförbundet, fp står för folkpartiet och dess föregångare liberalerna, v står för vänsterpartiet kommunisterna och dess föregångare vänstersocialisterna. De med * markerade valresultaten för m i Jönköpings län 1911 och 1920 hänför sig nästan helt till Jönköpings läns valmansförenings listor.

I kolumnen för övriga partier har i valen 1982 och 1991 siffran för kds markerats med ', siffran för miljöpartiet med '' och siffran för ny demokrati markerats med ''''.

Källor: Sveriges offentliga statistik, riksdagsmannavalen, samt för M:s valresultat i Jönköping 1911 och 1920 Hultquist/Freeman: Väckelserörelser och partibildningar.

Valresultaten för det socialistiska blocket är också genomgående ganska svaga. Under hela seklet finns vad vi numera menar med en stabil borgerlig majoritet i båda länen.

De moderna tidningarnas grundande

När boktryckaren Herman Hall (1837-1883) tog Gud i hågen och begärde utgivningsstillstånd för tidningen Jönköpings-Posten i mitten av 1860-talet hade han förberett sig bland annat genom att gå i boktryckarlära hos J.P. Lundström på Jönköpings Tidning. 1861 (eller möjligen först 1863) hade han satt upp eget tryckeri,¹¹ där han bland annat producerade småskrifter för den snabbt växande söndagsskoleverksamheten. Herman Hall hade själv gått med i den nybildade Jönköpings Missionsförening, som hade svårt att få in annonser och meddelanden om sin verksamhet i stadens då existerande nyhetstidningar.¹²

Efter några år som egen företagare beslöt sig Herman Hall för att starta en egen tidning, som skulle vända sig till två växande grupper i staden, frikyrkofolk och arbetare. Den 10 januari 1865 fick han utgivningsbeviset för Jönköpings-Posten, och en vecka senare lämnade de första tidningsexemplaren tryckpressen.

Till en början utkom den nya tidningen med ett nummer per vecka, men efter bara två år ökades frekvensen till två nummer i veckan. På så sätt kunde JP vara lika snabb med nyheterna

som den etablerade Jönköpings Tidning (2 nr/vecka), och nästan lika snabb som Jönköpings-Bladet (3 nr/vecka).

Prismässigt var det ingen skillnad mellan 2-dagarstidningarna. En årsprenumeration på JP eller Jönköpings Tidning kostade 5 riksdaler 1867. Tredagarstidningen Jönköpingsbladet kostade 7 riksdaler.

Ideologiskt skilde sig tidningarna åt en del. Jönköpings-Bladet hade sin radikala läsekrets bland ortens liberaler. Under Sandwalls tid på tidningen hade den gjort sig känd som ett radikalt liberalt organ, som exempelvis stött republikens införande i Frankrike 1848 och ivrigt pläderat för en svensk representationsreform.¹³

Jönköpings Tidning var också liberal, men måste ändå sägas vara etablissemangets tidning. "Trots sin reformvänlighet tycks den snarare ha legitimerat grundmurade värderingar än att ha försökt påverka och förändra opinionen i en viss riktning".¹⁴ Den stod på det beständes sida, mot farliga samhällsexperiment, dit vid den här tiden också den framväxande frikyrkligheten kunde räknas.

Jönköpings-Posten slutligen var småfolkets tidning. Den vände sig till folkrörelsernas människor i arbetareföreningar, nykterhetsorganisationer och frikyrkor.

Det var en helt ny marknad, och den visade sig vara både stark och uthållig. Redan efter ett år hade Jönköpings-Posten lyckats etablera sig som en jämbördig konkurrent till de båda etablerade tidningarna i staden. Den postutdelade upplagan 1866 låg för alla tre tidningarna mellan 170 och 200 exemplar per utgivningsdag.¹⁵ Till denna upplaga skall läggas de tidningsexemplar som delades ut med bud, eller hämtades på de särskilda utdelningsställen som fanns i staden. Hur stora dessa upplagor var vet vi väldigt lite om. En uppgift från 1880 säger att JP:s upplaga detta år var 1 680 exemplar, medan postupplagan var 805 exemplar, d.v.s. ungefär hälften av totalupplagan.¹⁶ Applicerad på 1866 års siffror skulle det ge upplagor mellan 350 och 400 exemplar per utgivningsdag, för de tre tidningarna.

Jönköping växte snabbt vid den här tiden. Det lockade nya entreprenörer in på tidningsmarknaden, med produkter som ibland konkurrerade ut de gamla. Den som först fick dra sig ur leken var Jönköpings-Bladet, som tynade bort när den inte längre hade den kraftfulle Sandwall som ledare. Efterträdaren Strehlnert anses genom sin yrkesskicklighet ha hållit tidningen vid liv så länge han fanns kvar, men efter hans död 1871 klarade den sig inte länge till.

Annars var Jönköpings-Bladet den stora förnyaren i Jönköpings tidningspress. Det var Bladet som införde både 2- och 3-dagarsutgivning i stadens tidningsutgivning. Det var också Jönköpings-Bladet som införde de moderna antikvastilarna som ersättning för den gamla frakturstilen. Ett försök gjordes redan 1852, men då var tiden inte mogen. Det var den möjliga vid andra försöket 1871, för redan året därpå följde JP efter, medan den mer konservativa Jönköpings Tidning väntade till 1874.

1873 gjorde Jönköpings-Bladet ett försök att återta det initiativ, som tidningen vid det laget hade förlorat till Jönköpings-Posten, genom att övergå till daglig utgivning, samtidigt som prishöjningen stannade vid 9 riksdaler, mot 2-dagarskonkurrenternas 5 riksdaler. Den lågprispolitiken höll i drygt två år. Den 1 januari 1876 gick Jönköpings-Bladet upp i Jönköpings Tidning, som i sin tur lades ner den 18 mars 1884..

Då fanns redan en annan tidning på marknaden, Smålands Allehanda, grundad av greven och hästkaren Carl Gustaf Wrangel (1839-1908) den 2 januari 1880, efter fyra provnummer i december -79. Den skulle bli både betydelsefull och slitstark, trots att Wrangel själv ganska snabbt flyttade vidare till större redaktioner i Stockholm.

Den tredje stora Jönköpingstidningen under 1900-talet, Smålands Folkblad, grundades först ett år in på det nya seklet, sedan en annan alert avisa, tidningen Småland, hunnit stuva om en del på marknaden under åtta korta, men innehållsrika, år.

Växjö

I Växjö var situationen betydligt mindre komplicerad när de båda lärarna Munther och Lundgren bestämde sig för att starta en ny tidning. Sedan A.G. Deurell och hans efterföljare klarat av Lönnegrens försök att överta Wexjö-Bladets läsare fanns bara en tidning kvar på marknaden, den som nu hette Nya Wexjö-Bladet. 1860 fann tidningen tiden inne att övergå från en till två dagars utgivning per vecka. Då leddes tidningen av boktryckaren Edvard Julius

Ljungström och hans redaktör läroverksadjunkten Carl Lundgren. Formatet var 3-spaltigt, och priset 6 riksdaler för en årsprenumeration.

Så såg Smålandspostens konkurrent ut, när Frans Johan Munther (1835-1909) och Carl Lundgren (1821-1877) startade sitt projekt i december 1866. Smålandsposten tycks i stort sett ha kopierat Nya Wexjö-Bladets modell för tidningsutgivning; den utkom två dagar i veckan, kostade 6 riksdaler och trycktes i trespaltigt format.¹⁷

En nyhet kom dock Smålandsposten med; tidningen införde de moderna antikvastilarna i Växjös tidningspress. Redan från start användes antikvan parallellt med den gamla frakturstilen, och i februari 1876 kastades frakturtyperna definitivt ut från Smålandspostens sätter. Först då fann Wexjö-Bladet tiden mogen att börja med antikvan, som inte tilläts ta över fullt ut förrän 1889.

Under Smålandspostens första år förekom bara en ytterligare konkurrent, Kronobergs Läns Tidning, som startades nyårsafton 1869, och därefter utkom två dagar i veckan till oktober 1876. Länstidningen hade samma pris som sina konkurrenter, och antog också samma format, som vid den tiden vuxit till 4-spalt i båda tidningarna. Kronobergs Läns Tidning blev inte långlivad. Den 13 oktober 1876 utkom dess sista nummer, varefter den uppgick i Smålandsposten, där namnet finns med i titeln från den 14 november samma år.

Ungefär från denna tid försöker Nya Wexjö-Bladet etablera sig som Växjös lågpristidning, för att möta konkurrensen från Smålandsposten. Den första förändringen i deras inbördes relation sker 1875, då Smålandsposten övergår till 3-dagarsutgivning, medan Nya Wexjö-Bladet håller fast vid sin 2-dagarsutgivning. I samband med den tätare utgivningen höjer Smålandsposten prenumerationspriset från 6 till 7 riksdaler per år, medan konkurrenten ligger kvar på 6 riksdaler. Året därpå går även Nya Wexjö-Bladet över till 3-dagarsutgivning, men behåller sitt lägre prenumerationspris på 6 riksdaler. Där ligger sedan tidningen kvar, till 1881, då priset sänks till 5 riksdaler i samband med en återgång till 2-dagarsutgivning.¹⁸

Det är andra gången i tidningens historia som den prövar modellen med lågpriskonkurrens. Samma metod användes framgångsrikt i striden med Wexjö Läns Tidning i början av 1840-talet, men det som gick då skulle inte fungera lika bra i slutet av seklet.

Teknisk utveckling

De senaste årens tekniska utveckling på tidningsföretagen har gällt telefotomottagning, som kom på 1950-talet (Jönköpings-Posten var bland de första landsortstidningarna som skaffade telefoto, 1950, medan Smålandsposten var bland de sista, 1967), offsettryckning, telefaxöverföring av texter från lokalradaktionerna, datorisering av sätterierna och, slutligen, redaktionell ombrytning av tidningssidor på dataskärmar.

Men allt detta har skett efter det att upplagestriderna i Jönköping och Växjö i praktiken redan hade avgjorts. I den kampen handlade de tekniska framstegen i stället om införandet av fotografier, modernisering av sätterier genom övergång från handsättning till maskinsättning, och om kapaciteten hos tidningsföretagens tryckpressar.

Jönköping

Av de fem tidningsföretag som kämpat om läsarna i Jönköping under 1900-talet har fyra startat som tidningsidéer, och skaffat teknisk utrustning senare, när de fått råd till det. Det femte företaget startade som tryckeri, vars ägare hade en idé om en tidning, som han startade när han kände sig mogen för det.

Det sistnämnda företaget är Jönköpings-Posten, som alltså från starten haft en del tekniska faciliteter ordnade. Grundaren Herman Hall hade tryckeri, där han före startandet av JP tryckte småskrifter för söndagsskolan och liknande.

Av stadens tidningar blev det också JP som tidigast skaffade sättmaskiner, tryckmaskiner för flersidiga tidningar mm.

Sättmaskinen gjorde sitt insteg på Jönköpings-Posten 1903, medan Smålands Allehanda och Smålands Folkblad dröjde med maskinsättning till 1907. JP köpte en rotationspress som klarade 6 sidor 1905 och en 12-sidorspress 1913. På Smålands Allehanda dröjde det till 1915 innan tidningen klarade att trycka 8 sidor.

1932 köpte JP en press som klarade att trycka 32 sidor, och i november 1935 följde Allehanda efter genom att köpa en ny stereotypi-rotationspress.

Den betydligt senare (1909) startade Jönköpings Läns Tidning trycktes i Falköping fram till våren 1910, då den övertog ett tryckeri i Jönköping, och namnändrade det till Länstryckeriet. Först 1921 fick tidningen möjlighet att trycka 6- och 8-sidiga nummer.

Smålands Folkblad låg ännu längre efter. Det första året trycktes tidningen på Ny Tids tryckeri i Göteborg, men från december 1902 kunde man trycka sina 4-sidiga blad på eget tryckeri i Jönköping. Först 1925 kunde tidningen utlova tjockare nummer, sedan man köpt en ny press som klarade att trycka 6- och 8-sidiga tidningar. Övergången till tjockare tidningar gjordes samtidigt som tidningen lyfte bort annonserna från förstasidan. 1932 köpte Folkbladet en press som klarade 24 sidor, och i början av 50-talet togs en press för 64 sidor i bruk.

I december 1989 sålde Smålands Folkblad sitt tryckeri och lade över tryckningen på Jönköpingsföretaget Kreativ Reklam.

Smålandsbygdens Tidning trycktes till och med 1944 på Smålands Allehandas tryckeri. (Tidningarna hade också visst redaktionellt samarbete). Därefter övergick tidningen 1945-55 till att trycka hos Smålands Folkblad, där man också hyrde redaktionslokaler. Men 1955 köpte Smålandsbygdens tidning Länstryckeriet, som fortsatt på egen hand efter tiden med Jönköpings Läns Tidning. 1977-81 trycktes SmBT hos JP-ägda Smålänningen i Ljungby. 1982-89 skedde åter ett tryckerisamarbete med Smålands Folkblad, och när SmF lade ner sitt tryckeri i december samma år övertog tryckeriföretaget Kreativ Reklam i Jönköping tryckningen av båda tidningarna. Sedan 1992 trycks Smålandsbygdens Tidning åter hos Smålänningen i Ljungby.

Växjö

Bortsett från de allra första åren, när tidningen saknade eget tryckeri, kom snart Smålandsposten att bli tekniskt ledande över konkurrenten Växjöbladet.

Medan Smålandsposten skaffade sin första sättmaskin i december 1903, så dröjde det till november 1907 innan Växjöbladet gjorde motsvarande investering. Flersidiga tidningar (mer än 4 sidor) kunde Smålandsposten trycka från 1915, medan Växjöbladet fick vänta till mars 1919.

1936 skaffade sig Smålandsposten så en press som klarade 24 sidor, och 1956 installerades ny press igen, denna gång för tryckning av upp till 48-sidiga tidningar. Växjöbladet fick klara sig med en 8-sidors press fram till slutet av andra världskriget då man köpte en press för 16 sidor. Nästa generationsskifte 1957 investerade Växjöbladet i en press för 20-sidor.

Däremot var både Kronobergaren och Växjöbladet tidigare ute än konkurrenten med egna klichémaskiner 1954 respektive 1955, medan Smålandsposten väntade med investeringen till 1961.

Kronobergaren startades i juli 1934 då den till sitt förfogande hade en dubbelsnällpress för 8 sidor. 1950 investerades i en ny press för 24 sidor, med möjlighet till färgtryck. Den fick hänga med till 1977 då tidningen fick en modern offsetpress, och datoriserat sätteri. 1984 flyttades tryckningen till Östra Småland i Kalmar, och från och med juli 1990 trycks tidningen i Smålands Rydaholm, på ett tryckeri som A-pressen då sålt till Kronobergarens VD Lars Rendahl. Några månader senare övertog han även tidningen.

När Kronobergaren övertogs av Växjöbladet 1991, flyttades tryckningen så till tidningen Smålänningen i Ljungby, där Växjöbladet tryckts sedan 1976

Redaktionell utveckling

Den redaktionella utvecklingen försiggår samtidigt på flera olika plan. Dels sker förändringar av den redaktionella stilen i form av språk och attityder, dels genomförs mera strukturella förändringar, såsom tätare utgivningsfrekvens eller införande av nya redaktionella avdelningar. Det är den senare typen av förändringar som undersöks här.

Jönköping

I Jönköping är det sex tidningar som agerar på marknaden under 1900-talet. Ja, egentligen är de sju, men en av dem, tidningen Småland, lämnade in redan under seklets allra första år,

efter en serie djärva satsningar på 1890-talet. Men satsningarna blev för kostsamma, och den 1 januari 1902 inlemmades tidningen, med tryckeri, prenumeranter och allt, i Smålands Allehanda, som lär ha haft god nytta inte minst av den tekniska utrustningen.

I stället kom Smålands Folkblad, vars första nummer utkom den 15 november 1901, tryckt på Tryckeriföreningen Framåt i Göteborg. Tidningen ägdes av en lokal tidningsförening, och hade fått klartecken från den socialdemokratiska partiledningen i Stockholm, som ville få igång en socialistisk agitation i det opinionsmässigt svaga Småland. I starten var ambitionen att sprida tidningen till socialdemokrater i hela Småland – tidningen hade antagits som officiellt partiorgan för hela landskapet – men allt eftersom nya partitidningar startades krymptes Smålands Folkblads spridningsområde till att i första hand omfatta Jönköpings län.

Perioden 1901 till 1909 hade Jönköping alltså tre konkurrerande tidningar: Den högerinriktade Smålands Allehanda, den frikyrkliga Jönköpings-Posten och den socialistiska Smålands Folkblad. Den 21 december 1909 tillkom ytterligare en. Då startades Jönköpings Läns Tidning, efter en maktkamp om JP:s politiska linje, där bland annat två bröder Hamrin spelade viktiga roller. Den gav Jönköping två dagstidningar i det politiska mittfältet, den högerfrikyrkliga JP och den vänsterfrikyrkliga JLT, eller Länstidningen som den kom att kallas i dagligt tal.

Ytterligare en tidning tillkom den 6 juli 1918. Den kallades Norra Småland, stod till vänster om Smålands Folkblad, och kom ut varje lördag. 1923 ökade periodieten till två nummer per vecka, och sommaren samma år bytte tidningen namn till Nya Småland.¹⁹

Den 1 januari 1926 tillkom en tredje tidning i vad vi idag kallar det politiska mittfältet, den bondeförbundets Smålandsbygdens Tidning. Ett par veckors tid hade Jönköping sex tidningar av olika färg, innan Norra Småland lades ner den 15 januari samma år.

Perioden 1929 - 35 torde Jönköpings tidningsutbud ha varit bland de bredaste som någon svensk ort utanför storstäderna kunnat uppvisa. Då utkom en tredagarstidning, Smålandsbygdens Tidning, som stödde bondeförbundet, och fyra stycken sexdagarstidningar, Jönköpings-Posten (Jönköpings läns valmansförening), Jönköpings Läns Tidning (frisinnat liberal), Smålands Allehanda (höger) och Smålands Folkblad (socialdemokratisk).

Just denna period skedde också en snabb utveckling av tidningarnas innehåll och redaktionella utformning.

Morgonutgivning och priskrig

De första stegen i denna utveckling hade tagits redan i slutet av 1800-talet, då den liberala 3-dagarstidningen Småland tog en del djärva grepp. Tidningen visade på flera sätt att den inte tänkte bygga eventuella framgångar på tradition och förtroende, utan mera på läsarnas vilja till framsteg och förändring. Redan tidningshuvudet anslog tonen, genom att vara utformat som ett glänsande metallband.

Jönköpings-Posten och Smålands Allehanda gjorde försök att konkurrera ut nykomlingen snabbt. JP övergick från 3- till 4-dagarsutgivning den 1 maj 1894, och den 1 december 1894 gick Allehanda ännu längre genom att övergå till daglig utgivning, knappt tio år efter det första försöket med daglig tidningsutgivning i staden, det som Jönköpings Dagblad gjorde 1872-75.

Tidningen Småland svarade med morgonutgivning och priskrig på samma gång. Den 27 december 1894 meddelade tidningen att den från och med januari 1895 skulle utkomma på morgonen, och bara kosta 3 kronor per år. I samma tidning kunde man läsa att 4-dagarstidningen JP och 6-dagarstidningen Allehanda kostade 5 kronor per år.

Priskriget och den hårda konkurrensen knäckte nykomlingen, som alltså upphörde i och med 1901 års utgång. Det första moderna försöket med morgonutgivning och priskrig i Jönköping hade inte lyckats.

Men det var kanske inte så långt ifrån. Smålands Allehanda hade problem till följd av priskriget. Bland annat ska man ha fått täcka en rejäl förlust 1897 med pengar ur sin reservfond.²⁰ Trots allt klarade tidningen krisen, och kunde nyårsdagen 1902 konstatera att den gått stärkt ur krisen, då man kunde ta över tidningen Smålands lokaler, med tryckeri och allt till bra pris. Framför allt den tekniska avdelningen var ett klipp för Allehanda, som tidigare anlitat ett tryckeri i andra ändan av staden för sättning och tryckning.²¹

Daglig utgivning

Den dagliga utgivningen, som höll på att stjälpas Smålands Allehanda strax före sekelskiftet, visade sig trots allt vara en fördel i konkurrensen. Framför allt kunde nyheterna levereras snabbare, och det uppskattade givetvis prenumeranterna.

1905 följde Jönköpings-Posten efter med daglig utgivning efter åtskillig tvekan. Tidningens ledning hade varit tveksam till om det verkligen gick att fylla en daglig tidning utan att också ta in en del sekulariserat material, men till slut segrade en mer offensiv linje.²²

Tre år senare, 1908, trodde sig Smålands Folkblad vara redo för daglig utgivning. Så var nu inte fallet. Efter flera års förluster²³ tvingades tidningen 1912 konstatera att den inte maktade med ekonomiskt, och drog ner utgivningen till 4 dagar per vecka, ett koncept som ju tidigare framgångsrikt använts av Jönköpings-Posten.

Jönköpings Läns Tidning, startad 1909, vågade övergången till daglig utgivning den 2 december 1918, och 1919 följde Smålands Folkblad efter, sedan ekonomin förbättrats. Dock var 1920-talets svåra arbetslöshet nära att tvinga fram en ny återgång till 4-dagarsutgivning, men på något sätt lyckades tidningen denna gång klara den dagliga utgivningen.

Sedan skulle det dröja till 1939 innan någon ny tidning prövade daglig utgivning. Då var det tredagarstidningen Smålandsbygdens Tidning som gick upp i utgivningsfrekvens i ett offensivt försök som höll i nästan 20 år. Smålandsbygdens tidning hade startats av Allehandas ägare, Frans Bäckström, som erbjöd bondeförbundet tidningen som ideologisk röst, mot att partiet verkade för dess spridning. När Allehanda 1944 övertogs av ett högerkonsortium, som krävde stramare redigering av båda tidningarna, gick Smålandsbygdens Tidning sin egen väg.²⁴ 1958 blev den dagliga utgivningen för dyr för SmBT, och tidningen gick ner till 3-dagarsutgivning, bara för att året därpå tvingas övergå till veckoutgivning, vilket är den modell som fortfarande gäller sommaren 1993.

Volymökning

”Hur kommer det sig att det händer precis så mycket varje dag att tidningen blir precis fylld?” är en gammal vits om barns förhållande till tidningar. Svaret idag handlar givetvis om spaltutfyllnad och variation i sidantal. Det gjorde det inte i seklets början.

De tidningar som kom ut i Jönköping i seklets början var små tunna blad som varje dag omfattade fyra sidor, eller någon gång två. I stället för att variera antalet sidor ändrade redaktörerna formatet på sidorna. De kunde variera antalet spalter, ofta inom intervallet 5 - 7 spalter per sida, det beredde dem inga problem. Men gå upp i antalet sidor var inte att tänka på.

Inte förrän i maj 1905 tycks någon i Växjö eller Jönköping mer regelbundet ha prövat ökat sidantal. Då, den 17 maj (just när Norge förklarade sig självständigt), kom JP ut med 5 (!) sidor. Förutom de fyra vanliga sidorna fanns en extrasida med annonser och tågtabeller för ett stort antal lokala järnvägslinjer.

Det som möjliggjort extrasidan var inköpet av en ny flatrotationspress, som klarade sex sidor samtidigt.²⁵ Möjligheten tycks inte ha utnyttjats särskilt ofta den första tiden, men våren 1906 blev sexsidiga tidningar ganska vanliga från JP:s officin. Fortfarande var dock fyrsidiga tidningar vanligast flera år framöver, men ända fram till 1913 var JP ensam i staden om att kunna trycka flera sidor de dagar man ville och behövde det.

Den 16 december 1913 kunde emellertid Smålands Allehanda stolt visa upp sitt första 8-sidiga tidningsnummer. Detta var dock en enstaka händelse. Inte förrän en ny press inköpts blev flersidiga tidningar vanliga från Allehandas tryckeri. Det skedde 1915, då tidningen den 28 september meddelade läsekretsen att den köpt en ny Duplex rotationsmaskin som ”...är kapabel att med dubbeltryckningar leverera så godt som hur flersidiga format som helst.”

Det var ett svar på JP:s inköp 1913 av en stereotyprotationspress som klarade 12 sidor, och som tryckte hela upplagan om 11 000 exemplar på en timme. Det hade tagit tre gånger så lång tid med den gamla pressen.²⁶

Man ska nog heller inte bortse från att det var fråga om försök från de etablerade tidningsföretagen att konkurrera ut Smålands Folkblad, som vuxit oroväckande snabbt i upplaga efter starten 1901, och nykomlingen Jönköpings Läns Tidning, som började komma ut december 1909. Ingen av dessa tidningar klarade av att trycka mer än 4 sidor förrän långt senare. Jönköpings Läns Tidning tycks inte ha klarat det förrän december 1921, då den började

Årsvikter i kg för tidningarna i Jönköping 1915 - 1960

	<u>JP</u>	<u>SmA</u>	<u>JLT</u>	<u>SmBT</u>	<u>SmF</u>
1915	11,3	12,0	4,7	-	5,9
1920	11,5	16,7	4,9	-	8,3
1925	14,8	13,5	9,7	-	9,5
1930	18,1	16,5	12,4	7,3	13,7
1935	21,6	17,6	17,1	8,2	17,4
1940	27,4	21,3	-	20,6	23,4
1945	29,0	23,5	-	23,5	25,0
1950	24,5	20,0	-	18,7	19,0
1955	27,0	20,0	-	18,5	21,0
1960	32,5	27,7	-	2,5	26,6

Källa: Staffan Sundin: Privat databas över tidningarna i Småland (inom projektet Regional medieutveckling - Exemplet Småland, tillsammans med Sverker Jonsson och Lars-Åke Engblom).

komma ut i 8-sidigt format, och Smålands Folkblad fick nöja sig med fyra sidor per dag ända till mars 1925, då den för första gången trycktes över sex sidor.

Skillnaderna i tryckutrustning visar sig också i tidningarnas årsvikter, det vill säga vikten av en årgång av tidningen. Där syns tydligt Jönköpings-Postens och Smålands Allehandas försprång under seklets första årtionden, men också att Smålands Folkblad och Jönköpings Läns Tidning praktiskt taget var ikapp de båda stora i början av 1930-talet. Även Smålandsbygdens Tidnings satsning i mitten av 1940-talet gav tydligt utslag i tidningens årsvikt som var ikapp Smålands Allehandas, och i det närmaste lika stor som Smålands Folkblads. Upp till den då ledande Jönköpings-Posten var steget dock fortfarande ganska stort.

Utgivningstid

I Jönköping var tidningen Småland först av de moderna tidningarna med morgonutgivning. Det skedde redan 1895 i ett försök att slå sig in på marknaden. Det skulle dröja 20 år innan någon annan tidning prövade konceptet.

Då var det Smålands Allehanda som gick över från eftermiddags- till morgonutgivning i samband med en stor modernisering den 1 december 1915. Den 18 juni 1915 hade ett konsortium av nya ägare presenterat ett program som slog fast: "För att Smålands Allehanda ska vinna den framgång och inflytande, som äro önskvärda, tarvas ett väsentligt förstärkande af redaktions- och kontorspersonal samt självva tidningens omläggning till morgontidning."

Nästa officin som gick över till morgonutgivning var Jönköpings Läns Tidning, som följde efter den 1 januari 1918.²⁷ Därefter kom Smålandsbygdens Tidning som blev morgontidning i samband med omläggningen till sexdagarsutgivning 1939.²⁸

JP fortsatte som eftermiddagstidning ända till 1 november 1960, då den bytte till morgonutgivning, som en av de sista stora dagstidningarna i landet. Men ännu längre väntade Smålands Folkblad, vars övergång till morgonutgivning skedde först i maj 1967.²⁹

På första sidan

Att de viktigaste artiklarna trycks på första sidan anses sedan många år vara ganska självklart för de flesta tidningar. Så var det inte i seklets början. Då trycktes i princip inga artiklar på första sidan. Inte ens när Hjalmar Branting dog den 24 februari 1925 togs nyheten upp på partitidningen Smålands Folkblads förstasida. Den dominerade i stället sidan 3, medan förstasidan mest upptogs av annonser.

Så var det i alla Jönköpingstidningar ända fram till den 1 december 1915, då Smålands

Allehanda genomgick sin metamorfos efter ägarbytet några månader tidigare.

Premiärnumrets förstasida dominerades av två stycken 2-spaltiga bilder på Stockholms nya rådhus, högst upp i mittspalterna. Bilderna omgavs av 1-spaltiga rubriker om utvecklingen i världskriget, men mitt på sidan fanns också en 3-spaltig rubrik om krigsutvecklingen i Italien. Däremot fanns inget lokalt material på sidan, det hade förpassats till tidningens insidor.

De andra tidningarna i Jönköping följde inte efter Allehandas modernisering. Inte förrän tre år senare, den 2 december 1918, följde Jönköpings Läns Tidning efter och slopade annonserna på förstasidan. Smålands Folkblad, som vid den tiden inte hade så värst mycket annonser, placerade ändå dessa på förstasidan så långt de räckte. Den första annonsfria förstasidan i Folkbladet dök inte upp förrän den 6 mars 1925. Möjligen var det en frukt av diskussioner efter Brantings död.

Smålandsbygdens Tidning, som startades just 1925, hade också annonser på förstasidan de första åren, och gjorde inte sin första annonsfria förstasida förrän 1939.

Jönköpings-Posten väntade ännu längre. Bortsett från en annonsfri sida den 3 december 1934, då redaktionssekreteraren Agne Hamrin fyllde sidan med en nekrolog över sin just bortgångne far, chefredaktören Josef Hamrin, så dröjde det ända till 5/11 1959 innan nyheterna trängde ut annonserna från förstasidan i den då sedan många år helt dominerande tidningen i Jönköping.

Bilderna

Hur förstasidan använts tycks ha ett visst samband med den vikt som bildmaterialet tillmätts i Jönköpingstidningarna.

Ända sedan tidningarna föddes hade de varit textmedier. Under hela 1800-talet hade det redaktionella materialet uteslutande bestått av texter, som så småningom kompletterades med mer eller mindre talande rubriker. Bilderna lyste ännu vid sekelskiftet i det närmaste helt med sin frånvaro.

I början av 1900-talet dök de första porträttbilderna upp i familjespalterna. Det kunde vara en bemärkt disponent som fyllde jämna år, eller en minister eller kunglighet som av någon anledning skulle upmärksammas. Så småningom kom också enstaka ateljébilder på idrottsmän. Smålands Allehanda publicerade exempelvis en 2-spaltig bild på spjutkastaren Eric Lemming den 4 september 1915, inför en större idrottstävling i Jönköping. Ytterligare två bilder fanns med, en porträttbild på en annan deltagare, samt en 2-spaltig bild på idrottsplatsen i Stadsparken.

Men det var första världskriget som på allvar och på ett mera genomtänkt sätt förde in bildmaterialet i Jönköpingstidningarna, och då i synnerhet i Smålands Allehanda, som var den tidning som mest bevakade krigsutvecklingen.

Den 8 september 1915 hade Smålands Allehanda på sin tredjesida två bilder på ryska, tyska och österrikiska krigsinvalider som väntade på tågbyte vid Nässjös järnvägsstation. Texten som omgav bilderna handlade om mottagandet i Nässjö, där folk sjöng körsång för dem, men också om vilka skador soldaterna hade, och hur de hade det på tågen under hemfärden.

Frågan är om inte detta måste kallas det första lokala bildreportaget som publicerades i någon Jönköpingstidning. Det skulle visa sig ingå i en större satsning som tidningen gjorde på bildmaterialet, och på tidningens utformning i övrigt. Ett par veckor senare annonserade tidningen nämligen om sin förestående övergång till morgonutgivning, och anförde argumentet "Ett förstklassigt bildmaterial kommer att illustrera tidningen" som ett gott skäl att provprenumerera det sista kvartalet 1915.

Efter övergången till morgonutgivning och slopandet av annonser på förstasidan den 1 december 1915, försökte Smålands Allehanda att ha med åtminstone någon bild på sidan ett varje dag. Det lyckades inte riktigt, men för det mesta fanns någon illustration, de första åren ofta från någon del av det stora kriget i Europa.

Vid den här tiden låg konkurrenterna långt efter i bildhanteringen. Jönköpings-Posten hade enstaka genrebilder från kriget av typen "vy från Bosporen" som illustration till sina krigsrapporter, men i övrigt förekom bara porträttbilder på jubilarer och, någon gång, idrottsmän.

Undantag förekom. Den 10 juli 1916 hade JP ett stort reportage med fyra bilder från Svenska idrottsspelen i Stockholm, och de följande dagarna fler bilder från samma evenemang. I augusti 1916 hade tidningen en lokal bild på nya klaffbron i centrum av staden, och några

dagar senare bilder från de gamlas utfärd till Visingsö. Men detta var fortfarande mer undantag än regel. Det var faktiskt inte förrän i slutet av 1920-talet som JP på allvar började föra in bilder i tidningsspalterna, men då kom de med besked, framför allt i tidningens 4-sidiga veckobilaga.

Lika bildfattig som JP, om inte ännu fattigare, var vid denna tid Smålands Folkblad. De första porträttbilderna, på lokala riksdagsmän, infördes visserligen 1908, och tidningens första egna reportagebild från ett valmöte på Järnvägstorget i Jönköping kom i april 1914.³⁰ Men mer regelbunden bildanvändning dröjde. Inte ens när tidningen presenterade sin första annonsfria förstasida, den 6 mars 1925, var den försedd med någon bild. Folkbladet var länge, i negativ bemärkelse, texttidningen nummer ett i Jönköping. Den andra dagen med annonsfri förstasida, den 7 mars, fanns visserligen några illustrationer på sidan 1, men det skulle dröja länge innan det var en självklarhet på Folkbladet.

Helgläsning

Den första återkommande bilagan som följde med de moderna Jönköpingstidningarna tycks ha varit JP:s Stilla Stunder, som i seklets början bladades i huvudtidningen en gång per vecka.³¹ Möjligen var det den första periodiskt utkommande bilagan i Jönköpingspressen efter Jönköpings Tidnings "Suppleanten" på 1830- och 40-talen. Den skulle snart få efterföljare, både i den egna tidningen och i andra.

1918 införde Smålands Folkblad en bilaga "Bo och bygd" som medföljde tidningen en gång per månad.³² Och 1919 införde Jönköpings-Posten en ny bilaga, "Vid Vätterstrand", som extraläsning över helgen. Den första tiden kom bilagan varannan fredag, men övergick så småningom att komma varje vecka, ibladad i den ordinarie tidningen. Vid Vätterstrand var en liten 4-spaltig bilaga med fyra sidor, vars förstasida alltid utgjordes av en religiös betraktelse med anknytning till den aktuella delen av kyrkoåret.

Det är inte omöjligt att bilagan skulle hindra att prenumeranterna lämnade JP för den nya Jönköpings Läns Tidning, som ju också hade tydlig anknytning till frikyrkligheten, men saknade resurser att göra egna bilagor.

Vid Vätterstranden blev en slitstark produkt, som utvecklades både i form och innehåll. Redan från början fanns schackproblem och läsning för ungdom i spalterna, och snart breddades materialet till att även innehålla noveller och annan förströelseläsning. Den religiösa prägelns var dock hela tiden stark.

Anda till hösten 1928 hängde "Vätterstranden" med. Men den 23 november övergavs den till förmån för en 4-sidig Veckobilaga i samma format som resten av tidningen. Veckobilagans innehåll var lite annorlunda, och framför allt hade det religiösa materialet fått maka på sig till insidorna. Första numrets förstasida innehöll i stället ett resereportage med bil runt Vättern, och i de följande numren var det ofta utrikesreportage, populärvetenskap och liknande som fyllde bilagans paradsida, som för övrigt ofta illustrerades med stora och bra fotografier.

Den 1 januari 1929, tio år efter JP:s introduktion av "Vid Vätterstrand", lyckades Smålands Allehanda svara med en 6-sidig "Söndagsbilaga" i samma format som tidningen i övrigt. Bilagan liknade JP:s nya Veckobilaga, och innehöll förströelseläsning, korsord, mode och annat lättgods.

Sporten tar för sig

Tiden kring 1930 inträffade ytterligare en viktig förändring i Jönköpingstidningarnas innehåll, och den här gången var det "nykomlingen" Jönköpings Läns Tidning som var först ute.

Idrottsrörelsen hade vuxit i styrka och betydelse i landet, och hade steg för steg fått del i tidningarnas spaltutrymme. I juli 1907 hade till exempel Smålands Folkblad ett referat om en idrottsfest i Jönköping, där bland annat Fred Nilsson från Nässjö satte svenskt rekord i tresteg med 13,62. Under första världskriget växte idrottsbevakningen succesivt och på 1920-talet placerade Jönköpingstidningarna, en efter en, sportmaterialet under särskilda vinjetter, som först var enspaltiga och sedan växte i bredd. Men de särskilda sportsidorna dröjde.

Den 27 maj 1929 torde vara första gången någon tidning i Jönköping presenterade en hel sportsida. Det var Jönköpings Läns Tidning som tog steget, i ett moderniseringsförsök. Förmodligen var det ett grepp som slog väl ut, för övriga tidningar följde ganska snart efter.

Den 5 maj 1930 presenterade Smålands Folkblad sin första hela sportsida, som toppades med sex stycken 1-spaltiga fotbollsrubriker. Den 16 juni kom JP:s första helsida, där de dominerande inslagen var en 2-spaltig artikel med bild om att Småland besegrat Västergötland i fotboll, och en likaledes 2-spaltig artikel med bild om en lokal roddtävling.

Den 25 augusti var det Smålands Allehandas tur att presentera en sportsida under den 6-spaltiga vinjetten "Allehanda idrott". Den relativt nystartade Smålandsbygdens tidning hade på den tiden inga ambitioner på området. Den ägnade sig åt politik och landsbygdsfrågor, och dröjde ända till 6 juni 1936 med en egen sportsida.

De första åren var det främst i måndagsnumren som idrotten ägnades helsidor. Övriga utgivningsdagar fick de sportintresserade nöja sig med betydligt mindre material, och ibland ingenting alls.

Ideologi

En mer svårfångad parameter än ovanstående är det ideologiska inflytandet på tidningssidorna. Alla de moderna Jönköpingstidningarna har haft tydligt ideologiska avsikter i starten. JP startades delvis därför att frikyrkorörelsen kände sig illa hanterad av de etablerade Jönköpingstidningarna, som då hette Jönköpingsbladet och Jönköpings Tidning. Tidningen Småland var en uttryckligen liberal tidning, Smålands Folkblad utgavs i hög grad för att socialdemokratiska partiet behövde en förstärkt agitation i Småland, och Smålandsbygdens Tidning koncentrerade sig de första åren helt på frågor kring lantbruk och landsbygd. På så sätt fungerade den som språkrör för bondeförbundet, samtidigt som den inte på allvar utgjorde någon konkurrens för ägarens, Frans Bäckström, andra tidning, Smålands Allehanda.

Jönköpings Läns Tidning var ett försök att skapa en tidning för frikyrkovänstern, och höll den linjen under hela sin existens, och C.G. Wrangels Smålands Allehanda var, eller möjligen blev, en ganska frejdig företrädare för högern. Wrangel själv hade möjligen mer ekonomiska än ideologiska skäl att starta sin tidning 1880, men hans efterträdare C.G. Tengwall, som blev chefredaktör december 1892, hade förbundit sig att "redigera tidningen i moderat-konservativ och skyddsvänlig anda", enligt ett styrelseprotokoll några år senare.³³

De moderna tidningarna har sedan uppvisat en påfallande politisk stabilitet under hela 1900-talet. Men det hindrar inte att det har gjorts försök att ändra deras politiska inriktningar.

Det första kända försöket i den vägen gjordes av en grupp liberaler i seklets början. Den 12 september 1906 bjöd Jönköpings-Postens redaktionssekreterare Teodor Telander 20 000 kronor för Smålands Allehanda, och en vecka senare höjde budet till 25 000 kronor. Han var inte ensam om att bjuda på tidningen, det hade bland annat Allehandas egen chefredaktör Anders Marino också gjort strax innan.

En senare chefredaktör på Allehanda, Ernst Greén, har i sin bok "En Jönköpingskrönika" helt naturligt tolkat Telanders bud som ett försök från Jönköpings-Posten att göra sig av med en konkurrent.³⁴ Men senare forskning har visat att det nog inte var så enkelt.

När budet gavs var Telander på politisk kollisionskurs med JP:s redaktör och starke man Josef Hamrin. Hamrin var med i styrelsen för det högerinriktade partiet Jönköpings läns valmansförening, medan Telander (och bla.a. Josef Hamrins bror Felix, som senare blev finansminister och en kort tid statsminister) var styrelseledamot i det vänsterbetonade Jönköpings frisinnade valmansförening. Den viktigaste skiljelinjen gällde rösträttsfrågan, där vänstern krävde majoritetsval medan högern förespråkade en proportionalistisk linje.

Tidningens styrelse var kluven i frågan, men efter att ha behandlat frågan om tidningens politiska linje vid två styrelsesammanträden i augusti 1906, beslutade dess majoritet att hålla fast vid den högerlinje som valmansföreningen och Josef Hamrins stod för.

I det läget vände sig Telanders och de frisinnades intresse mot Allehanda, vars ekonomi var dålig. 25 000 kronor tycks ha varit ett anständigt bud, eftersom styrelsen vid ungefär samma tidpunkt allvarligt reflekterat över att anta ett bud på 15 000 kronor från annat håll. Men Allehandas styrelse beslutade ändå att avvisa budet, med motiveringen att Allehanda skulle förbli en högertidning. Det förblev den också, och den frisinnade vänstern återgick till att försöka ta över JP genom att köpa aktiemajoriteten där. Inte minst Felix Hamrin köpte upp en hel del aktier fram till 1907. Försöket misslyckades emellertid, och två år senare valde man att i stället starta den konkurrerande Jönköpings Läns Tidning.³⁵

Först då de liberala och frisinnade partierna slogs samman 1934 enades de båda grupperna i

Jönköping, och Jönköpings Läns Tidning, som aldrig fick någon större upplaga, köptes upp av Jönköpings-Posten, som därefter intagit en folkpartivänlig linje.

Det andra försöket att ändra en Jönköpingstidnings politiska linje ska ha gjorts av radikaler i de socialdemokratiska ungdomsklubbarna, som på Smålands Folkblads årsstämma 1917 försökte göra folkbladet till språkrör för Zeth Höglunds utbrytarparti ur socialdemokratin, det som först kallades Sveriges socialistiska vänsterparti och från 1921 blev Sveriges kommunistiska parti. Frågan gick till voteringar på stämman, men där vann de med socialdemokratin partitrogna med röstsiffror kring 440, mot 150 för de radikala.³⁶

Resultatet ledde till att förlorarna startade en egen tidning, med namnet Norra Småland. De första provnumren trycktes 1917, och från och med juli 1918 kom den ut regelbundet. Tidningen var ett av vänstersocialisternas officiella organ, och innehållet blev därmed i hög grad politiskt, men det hindrade inte att åtminstone ett par av dess redaktörer lade stor vikt vid det lokmaterialet, och också vann en del upplagemässiga framgångar på det.³⁷

I september 1924 stod Nya Småland (som Norra Småland bytt namn till juli 1923) inför frågan om den skulle stödja vänster- eller högerfalangen i kommunistpartiet. Efter omröstning på en extra tidningsstämma valde tidningen Zeta Höglunds högerfalang — röstsiffrorna blev 84 - 14 för "Höglundarna". Strax innan "Höglundarna" i februari 1926 gick upp i det socialdemokratiska partiet lades Nya Småland ner, efter att den sista tiden ha dragits med stora ekonomiska svårigheter.³⁸

I början av seklet var en tidnings politiska ställningstaganden av mycket större betydelse än idag för tidningens utformning. Det politiska tyckandet kunde genomsyra hela tidningen på ett helt annat sätt än nu, och på flertalet tidningar var det ganska självklart att redaktörerna vid sidan om det journalistiska arbetet också var aktiva politiker, lokalt eller på riksplanet.

Den opartiska nyhetsförmedlingen är i hög grad ett modernt påfund, som delvis hänger samman med nyhetsbyråernas framväxande, men också med radions och TV:ns public service-funktioner. I seklets början var begreppet i stort sett okänt, och för redaktionerna i Jönköping säkert helt ointressant. De var givetvis intresserade av att höja sina tidningars upplagor, men framför allt sysslade de med ideologisk strid.

Det hindrade inte att en del av tidningarna så småningom utvecklade en journalistik som blev allt mindre agitatorisk till sin karaktär, och som så småningom kunde upplevas som acceptabel inte bara för de ideologiska anhängarna utan också för andra, bara de undvek de redaktionella kommentarerna på ledarplats.

Den tidning som tidigast utvecklats i denna riktning tycks vara Smålands Allehanda, vars satsning på bilder och nyhetstexter från första världskriget måste ha väckt intresse långt utanför de konservativa kretsarna. Samtidigt med denna satsning gick tidningen över till morgonutgivning, och lyfte bort annonserna från förstasidan i december 1915. Enligt Tollin Svensk Dagspress 1900-1967 närmade sig också Allehandas upplaga den ledande lokalkonkurrenten JP de närmast följande åren.

För JP:s del fanns det ideologiska inflytandet över hela produkten kvar länge, men då inte i första hand i form av partipolitik utan i form av en uttalat positiv inställning till frikyrka och nykterhetsrörelse, och en skeptisk inställning till bio och dans. Inte förrän den 8 september 1952 släpptes bioannonser in i tidningen, och även då gjordes det under offentligt framförd kritik från dess dåvarande chefredaktör Yngve Hamrin.³⁹

Ända in på 1980-talet upptog det "kristna" materialet en större andel av JP:s spalter än det gjorde i Smålands Folkblads, men sedan 1950-talet hade gapet dem emellan succesivt minskat, och 1985 var skillnaden, åtminstone volymmässigt, ganska obetydlig.⁴⁰

Men JP har hela tiden haft ett ganska gott stöd i läsekretsen för sin nykterhetsvänliga och religiösa inställning, som delats av en stor del av Jönköpings befolkning, oavsett politisk åsikt.

Journalistiska profiler

De betydande journalistiska profilerna från Jönköping, liksom från Växjö, skulle kunna indelas i två grupper: Dels har vi tidningsmakarna, dels skribenterna. Tidningsmakarna skulle då i första hand utmärka sig genom sin organisatoriska förmåga; de startar nya projekt, de redigerar och de ser till att viktiga saker blir gjorda. Skribenterna, å andra sidan, skulle då utmärka sig genom att ha ordet i sin makt. De skildrar nyheter, de argumenterar och de agiterar.

Givetvis är gränsen mellan grupperna ibland suddig. Framför allt några av de tidiga

redaktörerna tycks ha utvecklat sina begåvningar på båda områdena. Förmodligen var de tvugna till det, eftersom redaktionerna kring sekelskiftet sällan omfattade mer än en handfull journalister.

Om vi accepterar indelningen ovan torde vi till tidningsmakarna kunna räkna Johan Sandwall och hans kollega J.E. Lundström på Jönköpingsbladet, den senare klev dock snabbt av tidningsmannayrket för att starta tändsticksfabriker och annat. Johan Sandwall däremot drev Jönköpingsbladet med framgång i flera år, och fortsatte sedan till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, som han gjorde till ett av de ledande pressorganen, tills han efter avslöjandet av förskingringen från Smålands Privatbank flydde till Amerika 1851.

Till tidningsmakarna kan även C.G. Wrangel räknas. Det var han som startade Smålands Allehanda i november 1879, efter att ha övat på några småskrifter som Tidning för hästvänner (1868-77) och Sporren: Tidning för hästafvel, jagt, fiske, rodd, segling och alla manliga idrotter (1879). Sedan Wrangel tröttnat på livet i Jönköping flyttade han till Stockholm, där han först gjorde karriär på Dagens Nyheter, varefter han reste ut i Europa, var Wien-tidningen Neue Freie Presses korrespondent under serbisk-bulgariska kriget, var chef för ungerska statsstuterierna och blev internationellt känd som hästskribent. Sedan han återvänt till Sverige var han bland annat utrikesredaktör på Svenska Dagbladet.⁴¹

En annan bemärkt redaktör på Smålands Allehanda var C.G. Tengwall, som var chef på tidningen 1893-97, varefter han flyttade till Stockholm. Där blev han först redaktionssekreterare på Dagens Nyheter, men mycket snart flyttade han till Svenska Dagbladet där han var medredaktör. 1908 blev han redaktionschef och ansvarig utgivare på Stockholms Dagblad, som han arbetade på till sin död i maj 1913.⁴²

En betydligt modernare tidningsmakare är Sigurd Glans, som är Smålandsbygdens Tidnings bidrag till pressprofilerna i landet. Han började på Smålandsbygdens Tidning som volontär 1947, och fortsatte som skrivande journalist till 1957, då han blev Aftonbladets riksredaktör i Jönköping. På Aftonbladet stannade Sigurd Glans till 1989, efter att bland annat ha innehaft befattningar som redaktionschef och andre redaktör. Senare har han främst arbetat åt Sveriges Radio.

Möjligen ska även Otto von Zweigbergk räknas till tidningsmakarna. Han var chefredaktör på den liberala tidningen Småland, innan han flyttade till Stockholm och blev huvudredaktör på Dagens Nyheter 1898 - 1921. Vid sidan av tidningsarbetet var v. Zweigbergk ledande liberal politiker, och ledamot av riksdagens andra kammare 1915-19.

Till skribenterna måste givetvis de två stora författarna Carl Jonas Love Almqvist och Viktor Rydberg räknas. De medverkade båda i Jönköpingsbladet, under Sandwalls tid. Viktor Rydberg följde sedan med Sandwall till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, där han bland annat verkade som följetongsskribent, innan han påbörjade sitt stora författarskap.

Carl Jonas Love Almqvist hör inte till de skribenter som började i Jönköping för att sedan göra betydande insatser på riksplanet. När Sandwall knöt honom till Jönköpingsbladet var Almqvist sedan lång tid tillbaka en etablerad, och omdebatterad, skribent. Hans verksamhet i Jönköping skall snarare ses som ett tecken på den betydelse Jönköping hade vid 1800-talets andra hälft, och kanske också som ett tecken på den ideologiska vitalitet som under några spännande år på 1800-talet utvecklades i staden.

Även Wendela Hebbe, kallad Sveriges första kvinnliga yrkesjournalist, medverkade i Jönköpingsbladet 1847. Hon hade då varit anställd på Aftonbladet sedan 1841. Och från Paris rapporterade 1848 en annan kvinna, Maria Bergeron, vars artiklar sedan utgavs i bokform.

En senare tiders utrikeskorrespondent, Agne Hamrin, har också samlat betydande artiklar och intryck i bokform. Han växte bokstavligen talat upp på Jönköpings-Postens officin, som han var till dess chefredaktör Josef Hamrin. 1929-31 var han redaktionssekreterare på JP, innan han gav sig ut att resa i Europa. Åren 1940 - 48 och 1950 - 70 var han Dagens Nyheters utrikeskorrespondent i Rom.

Agne Hamrins far, Josef och bror Yngve, har också spelat viss roll på riksplanet, och då närmast i politiken. Josef Hamrin var en av de drivande krafterna vid grundandet av Jönköpings läns valmansförening i maj 1905, en politisk organisation som hade sammanlagt ett 20-tal ledamöter i riksdagen åren 1908-34, då det ombildades till den så kallade Nässjöcentern, vilket därefter anslöt sig till det nybildade folkpartiet. Valmansföreningen var ett högerinriktat parti, men skiljde sig från det konservativa Allmänna valmansförbundet genom betoningen av nykterhets- och kristendomsfrågorna.

Yngve Hamrin fullföljde faderns linje som chefredaktör på Jönköpings-Posten och som

riksdagsman för folkpartiet 1953-69. Genom sin konsekventa nyktra och kristna linje var han en av förgrundfigurerna inom folkpartiets frisinnade gren.

Växjö

I Växjö är det i huvudsak tre tidningar som agerar under 1900-talet. Dels är det de gamla tidningarna, Smålandsposten och Nya Wexjö-Bladet (namnändrades först 1945 till det ursprungliga namnet Växjöbladet), dels den socialdemokratiska tidningen Kronobergaren, startad 1934 som den sista av A-pressens landsortstidningar.

Morgonutgivning

Först av de moderna tidningarna i Växjö att övergå från eftermiddags- till morgonutgivning blev Smålandsposten, som gjorde omläggningen 1919. Tidningen hade varit morgontidning tidigare, i början av sin existens, men återgått till eftermiddagsutgivning 1891. Nu ansågs tiden mogen för morgonutgivning igen. Första världskriget hade inneburit stor efterfrågan på nyheter, och tidningens upplaga hade stigit brant.

För Växjö-Bladets del skedde omläggningen till morgonutgivning 1929, tio år efter Smålandsposten.

För den yngsta av stadens tidningar skedde aldrig någon omläggning. Kronobergaren var morgontidning från starten 1934.⁴³

Daglig utgivning

Växjöborna fick av olika skäl vänta ovanligt länge innan de kunde köpa en lokalt utgiven 6-dagarstidning. Medan Jönköpingsborna fick sin första dagliga tidning redan 1873 (Jönköpings Dagblad, som lades ner 1875), och vid första världskrigets slut hade inte mindre än fyra dagliga lokaltidningar att välja på, så dröjde det ända till slutet av 1960-talet innan Växjöborna kunde läsa en daglig lokaltidning.

Först ut i Växjö var Växjöbladet som kom ut dagligen från 1967. Men den hade inte kraft att klara en daglig utgivning på egen hand. I stället hade den slagits ihop med, och blivit en edition av, Blekinge Läns Tidning, inom tidningskonglomeratet Sydöstra Götalands Tidningar i Karlskrona. Den dagliga utgivningen varade till 1975, då Växjöeditionen lades ner. Året därpå återuppstod Växjöbladet med utgivningsort Växjö, som en lokalt centerägd endagstidning.

Den stora tidningen i Växjö, Smålandsposten, väntade ända till den 15 november 1971 med att gå över till daglig utgivning, efter att ha varit 4-dagarstidning sedan 1897. Orsaken till senfärdigheten kan diskuteras. Ett skäl var säkert att fyradagarsutgivningen gått väldigt bra ekonomiskt; med undantag för åren 1974 och 1975, det vill säga några år efter övergången till daglig utgivning, har tidningen kunnat redovisa vinster varje år under hela 1900-talet.⁴⁴

Ett annat skäl var säkert en god portion konservatism, i bemärkelsen reformskepsis, i tidningens ledning. En som kände av det var chefredaktören Lars-Erik Melldahl som 1968 presenterade en plan för övergång till daglig utgivning, men fick se den förkastad i tidningsstyrelsen. Två år senare lämnade han tidningen, och ersattes av Tore Zetterberg, som blev den som införde 6-dagarsutgivningen 1971. Ett skäl som han anförde i diskussionen med direktör och tidningsstyrelse var att konkurrenten Kronobergaren troligen snart skulle gå över till 6-dagarsutgivning, och det visade sig att han skulle få rätt på den punkten.⁴⁵

Samma dag som Smålandsposten övergick till daglig utgivning, d.v.s. den 15 november 1971, gjorde även konkurrenttidningen det. Kronobergarens satsning höll ett och ett halvt decennium. Den 9 december 1986 gav Kronobergaren upp som daglig tidning, efter att en följd av år ha gått med stora förluster.

Kronobergaren återuppstod i januari 1987, som endagstidning. Smålandsposten däremot, har fortsatt sin 6-dagars utgivning, nu som ensam daglig tidning i Växjö.

Volymökning

År 1915 ökade Smålandsposten sidantalet från 4 till 8 per utgivningsdag, som första tidning

Årsvikter för tidningarna i Växjö 1915 - 1960

	<u>Smålandsposten</u>	<u>Växjöbladet</u>	<u>Kronobergaren</u>
1915	9,5	8,3	-
1920	9,1	7,4	-
1925	10,9	9,9	-
1930	11,8	10,5	-
1935	13,8	11,6	6,6
1940	15,9	12,2	8,4
1945	17,9	13,4	9,7
1950	16,1	12,5	10,5
1955	19,5	14,0	13,0
1960	21,5	15,0	15,9

Källa: Staffan Sundin: privat databas över tidningarna i Småland (Inom projektet Regional medieutveckling - Exemplet Småland, tillsammans med Sverker Jonsson och Lars-Åke Engblom).

i Växjö. Det var ett stort steg, men nödvändigt eftersom tidningens annonser vid det laget börjat tränga ut det redaktionella materialet från spalterna.

Växjöbladet fick vänta ytterligare några år. Men från och med mars 1919, då en ny press köpts in, kunde tidningen trycka upp till 8-sidiga blad. Tidigare var maximala volymen fyra sidor.

Kronobergaren, som tillkom så sent som juni 1934, hade redan från starten möjlighet att trycka 8-sidiga tidningar. Vid den tiden hade Smålandsposten och Växjöbladet långt gångna planer på pressar för 16-24-sidiga tidningar.

Tidningarnas årsvikter visar att den upplagemässigt största tidningen, Smålandsposten, under hela 1900-talet också är den som använt mest papper, vilket torde innebära att dess läsare varje år fått en något större mängd artiklar, bilder och annonser för sina prenumerationspengar än vad konkurrenttidningarnas prenumeranter fått.

Fram till mitten av 1930-talet är skillnaden gentemot Växjöbladet inte så väldigt stor, men efter denna tidpunkt har skillnaden mellan tidningarna emellan växt år för år.

Kronobergaren å sin sida hade ett rejält underläge när den startade, och inte förrän 1960 kom tidningen i kapp Växjöbladet volymmässigt. Avståndet till Smålandsposten var dock fortfarande betydande.

På första sidan

Först i Växjö med en alltigenom redaktionellt utformad förstasida blev Kronobergaren. Redan tidningens första provnummer, den 9 juni 1934 hade bilder och redaktionell text på sidan ett, medan annonserna var samlade längre in i tidningen.

Denna moderna utformning av tidningen var Kronobergaren länge ensam om i Växjö. Men mitt under brinnande världskrig följde Växjöbladet efter. Den 17 december 1942 lyftes annonserna bort från sidan ett, som i stället toppades med en 4-spaltig artikel om Rommels reträtt från ökenstaden El Agheila. Reformen skedde bara några dagar efter det att Anton-Julius Fransson tillträtt som ny chefredaktör på tidningen.

Sist av Växjötidningarna att slopa annonserna på förstasidan blev Smålandsposten, som genomförde reformen den 1 mars 1977. Tidningens chefredaktör 1967-70, Lars-Erik Melldahl, ska ha gjort energiska försök att modernisera tidningen tidigare, och ska ha planerat att dela förstasidan mellan redaktionellt material och annonser, parallellt med en övergång till sexdagarsutgivning. Men hans reformplaner mötte motstånd, och han flyttade från tidningen innan någondera planen genomfördes.

Bilderna

Smålandspostens första bilder framställdes efter träsnitt, det vill säga de var inte fotografier utan konstnärliga bilder gjorda för tidningsbruk. En av de första sådana reportagebilderna i tidningen visade människor som samlades utanför Buckingham Palace i London för att läsa bulletiner om den sjuke kung Edward, och var införd den 16 december 1902. De första fotografierna publicerades dock den 16 december 1897, och visade porträtt på länets sju riksdagsmän.

Växjöbladets utveckling på området skedde ungefär parallellt med Smålandsposten. Även på Växjöbladet började enstaka träsnitt dyka upp i spalterna kring sekelskiftet. Den 23 januari 1900 hade man till exempel ett 2-spaltigt träsnitt visande hur prins Gustaf Adolf (senare kung Gustaf VI Adolf) svor tro- och huldhetsed till kung Oscar, som satt på sin tron med krona på huvudet. Ett slags tidig reportagebild om man så vill.

Ett tidigt publicerat reportagefoto fanns i Växjöbladet den 25 september 1908, där en 2-spaltig bild visade hur människor på en rysk järnvägsstation desinficerades, för att hindra spridningen av en koleraepidemi som härjade i landet. Ett annat tidigt foto, infört i Smålandsposten 13 januari 1911, visade Växjös nya seminariebyggnad, och i juni 1912 visade Växjöbladet, bland annonserna på tidningens förstasida, ett foto från avtäckningen av en minnessten på Ränneslätt, till minne av Smålands grenadjärer som huserade där 1812-1901. Möjligen är detta de första exemplen i Växjö på lokala bilder av vad man med lite god vilja skulle kunna kalla reportagekaraktär.

Men tidningarna i Växjö var länge mycket bildfattiga. De få bilder som fanns i bladen föreställde ofta kungligheter, som man hade färdiga klichéer på, eller kringresande artister som troligen själva försåg tidningarna med bilder (kanske också klichéer) i reklamsyfte.

När Kronobergaren startades 1934 var emellertid bilder, även lokala sådana, en självklarhet i tidningarna. Den nystartade tidningen hade också bilder redan i sitt premiärnummer.

Ett problem för bildhanteringen på tidningarna i Växjö var att man inte kunde framställa klichéer på hemmaplan, utan var tvungen att skicka fotografierna till Jönköping eller Karlskrona. Inte förrän 1961 slapp till exempel Smålandsposten den besvärliga klichétrafiken, då tidningen köpte en egen maskin.⁴⁶

Då var konkurrenterna var tidigare. Kronobergaren köpte sin första klichémaskin 1954,⁴⁷ och Växjöbladet köpte sin 1955.⁴⁸

Även telefoto dröjde på Smålandsposten. Inte förrän den 29 oktober 1967 infördes det första telefotot i Smålandsposten, sedan den nye chefredaktören Lars-Erik Melldahl lyckats komma över en begagnad telefotoapparat i Stockholm.⁴⁹

Helgläsning

En form av extraläsning medföljde Nya Wexjö-Bladet från och med 1897, då redaktören Josef Rosengren började publicera bilagan "Smålands beskrivning". Det var en topografisk, historisk genomgång av landskapet, socken för socken, skriven av flera olika författare. Bilagan blev snabbt populär, och bidrog till att öka tidningens försäljning. En riktig långkörare var det också. De sista delarna publicerades inte förrän 1914.⁵⁰

När Nya Wexjö-Bladet fick ny redaktör 1908 tillkom en annan bilaga, som till skillnad från den förra var en renodlad helgläsning. Den kallades ursprungligen "Växjöbladet. Bilaga för söndagen" och utkom första gången den 3 januari 1908, (några provnummer trycktes redan i december 1907) Bilagan var fyrsidig med 5 spalter, innehållande en helgbetraktelse, dikter, ett reportage om det återuppbyggda San Fransisco, rebusar, en artikel "Hvad skola vi taga oss till med våra döttrar", matrecept mm. Även helgbilagan blev uppskattad av läsekretsen, och utgivningen fortsatte ända tills andra världskrigets pappersransoneringar tvingade fram en nedläggning⁵¹

Som ett svar på denna bilaga utkom Smålandsposten från och med den 27 oktober 1910 med den litterära veckobilagan "Hembygden", med ungefär samma innehåll som Växjöbladets söndagsbilaga. Den fortsatte att utkomma till den 21 juli 1945, då den döptes om till Smålandspostens Veckobilaga. 1946 ändrades den igen till Smålandspostens Söndagsläsning, för att därefter succesivt upphöra.

Kronobergaren har inte haft helgbilagor av den typ som Växjöbladet och Smålandsposten hade, utan enbart i form av helgläsningssmarkerade sidor i den ordinarie tidningen.

Sporten tar för sig

I slutet av 1920-talet började sportnotiserna bli allt vanligare i Växjötidningarnas spalter; främst i Smålandsposten men också i någon mån i Växjöbladet. En bit in på 30-talet hade notiserna i Smålandsposten brett ut sig över flera spalter, men det dröjde till oktober 1935 innan tidningen avsatte en helsida till sporten. Den toppades av en 2-spaltig vinjett "Sport och idrott", som sedan hängde med i flera år, och där huvudnumret var en krönika av signaturen N-II (John Norell).

Den första sportsidan hade inga idrottsbilder. Men där fanns besynnerligt nog en ensam bild av helt annat slag: en 2-spaltig bild från krigets Etiopien, visande människor som flyr från huvudstaden Addis Abeba.

En krigsbild fanns underligt nog också på Växjöbladets första hela sportsida, som presenterades mitt under andra världskriget, närmare bestämt den 3 maj 1943. Då hade Växjöbladet i flera år haft idrottsnotiser, men inte i samma omfattning som Smålandsposten.

Inte heller Kronobergaren satsade särskilt många spalter på sporten de första åren. Den första hela sportsidan kom den 27 april 1948. Inte heller då var det någon framstående sportsida. Den var fylld av smånotiser, och saknade bilder helt. Men huvudartikeln bör ändå ha glatt åtskilliga Växjöbor, eftersom den berättade att det lokala fotbollslaget Öster vunnit matchen mot Rydaholm med 4-0.

Ideologi

Medan Smålandsposten hållit en någorlunda rak linje genom åren, har Wexjöbladet bytt skepnad flera gånger under 1900-talet. Vid seklets ingång var tidningen konservativ, till och med mycket konservativ. 1909 sålde dåvarande ägaren Josef Rosengren tidningen till ett nybildat aktiebolag, där flera av de ledande företrädarna också hade politiska uppdrag för det konservativa partiet. Tidningen kom därmed att uppfattas närmast som ett officiellt organ för det lokala högerpartiet.

Men 1915 lyckades, under delvis oklara omständigheter, företrädare för det då framgångsrika frisinna partiet komma över aktiemajoriteten i bolaget. Tidningen vreds därvid i frikyrklig och nykterhetsivrande riktning.

1932 bytte tidningen linje igen, sedan aktiemajoriteten sålts till den nybildade Kronobergs läns Lantmäns Tidnings- och Tryckeriförening. Därefter har tidningen förespråkat bondeförbundets, senare centerpartiets, politiska linje.⁵²

Smålandspostens politiska utveckling har gått åt höger, från en ursprungligen liberal hållning. De båda pionjärerna, Frans Johan Munther och Carl Lundgren, aktade sig visserligen från att avge politiska positionsbestämningar, men deras framtoning anses ha legat åt vänster. Munther valdes till exempel till den nybildade arbetareföreningens ordförande 1869. Samma linje drevs av Hjalmar Ekeröth, som efter ett kort mellanspel 1872 tillträdde som ägare nyåret 1873, stödd av sin förmögne far Fredrik Ekrot. "Tidningens tendens kommer att blifva sansadt liberal" förklarade redaktören vid tillträdet, och tre år senare skrev man att tidningen skulle agera oberoende av politiska partier men i "hofsamt frisinnad anda."

Högervridningen av Smålandsposten kom efter ett nytt ägarbyte 1877, då Ekeröth sålde tidningen till läroverksadjunkten Axel Forsberg, som drev tidningen som bisyssla till lärarbetet. Till sin hjälp knöt han 1879 Alfred Hedenstierna från Agunnaryd, en skribent som snart skulle bli rikskändis under signaturen Sigurd. Hedenstierna övertog med tiden en stor del av ägarskapet, och blev 1890 formellt också dess huvudredaktör. Under Hedenstierna kom tidningen att bli uttalat konservativ, dock inte så konservativ som ortskollegan Nya Wexjöbladet var under Josef Rosengrens redaktörskap.

Även efter Hedenstierna har Smålandsposten mer eller mindre uttalat stött högern i svensk politik.⁵³

Den tredje tidningen i Växjö slutligen, Kronobergaren, har ända från starten 1 juli 1934, både organisatoriskt och politiskt stått socialdemokratien mycket nära.

Journalistiska profiler

Den medarbetare i Växjötidningarna som idag är mest känd torde vara Vilhelm Moberg, författare och bland annat skapare av emigranteposet "Utvandrarna". Han ska ha fått en självbiografisk berättelse "En drömmare" publicerad i Smålandsposten den 21 januari 1916, och senare också ha levererat någon notis som ordsmeddelare i Moshult. Bortsett från uppsatsen "Svens hund", publicerad i tidningen Brokiga Blads ungdomstävling 1912, ska detta ha varit Carl Mobergs litterära debut. (Som barn kallades han för Carl, Vilhelm blev han först i 20-årsåldern).

Hösten 1919 sökte Moberg arbete på Smålandsposten, men fick nej. I stället fick han anställning på Nya Wexjöbladet, där han först blev korrespondent i Algutsboda och sedan i flera år lokalredaktör i Alvesta.

En annan författare som debuterat i Smålandsposten är Pär Lagerkvist, som den 10 november 1906 fick berättelsen "Moderskärlek" införd i tidningen. Han var för blyg för att komma in på redaktionen och kvittera ut sitt honorar. I stället ska han ha bett att få det i ett kuvert, placerat under en speciell sten i en av stadens parker.⁵⁴

Medan dessa två blivit berömda för sina senare författade böcker, har två andra skribenter på Smålandsposten vunnit ryktbarhet för vad de skrev i sina tidningar, nämligen Alfred Hedenstierna, signaturen Sigurd, och Gunnar Franzén.

Hedenstierna (1852-1906) arbetade på tidningen från 1879, och var dess utgivare och huvudägare 1890-1898. Redan sitt första år på tidningen började han skriva sina "Kaleidoskop", där han vasst och frejdigt gisslade den som för tillfället var föremål för hans misshag. Inte minst var han kritisk mot stockholmska nymodigheter, och satte däremot som ideal den sunda folkliga kulturen, sådan den exempelvis tog sig uttryck i Småland. Kalejdoskoperna blev snabbt mycket populära, de citerades friskt av andra tidningar, och bidrog till att Smålandspostens upplaga steg mycket snabbt kring sekelskiftet.⁵⁵

Hedenstierna var också författaren bakom åtskilligt i den sentimentala branschen, varav väl "Hjertats saga" är det mest kända.

Mindre folklig, men kanske lika inflytelserik, blev Gunnar Franzén (1892-1983), chefredaktör 1934 - 1966. Han blev också flitigt citerad, men då inte för några sentimentala dikter utan för sina ledare och utrikeskrönikor som han skrev till varje nummer av tidningen ända upp i 90-årsåldern, då han för länge sedan överlämnat chefskapet för tidningens redaktion till andra. Speciellt under andra världskriget väckte hans analyser uppmärksamhet, inte som Segerstedts för deras kritiska hållning till Hitlertyskland, utan för deras faktarikedom och pålitlighet.

Franzén utmärkte sig inte för någon nazistkritik under kriget. Hans program var att följa de regler som den svenska regeringen uppställt för hanteringen av material från kriget. Huruvida detta program, eller Franzéns tolkning av det, innebar eftergifter åt ena eller andra hållet har diskuterats en del, men faller utanför ramen för vad som ryms i denna studie.

Ekonomiska konkurrensfaktorer

Vid sidan av det redaktionella materialet finns åtminstone två andra viktiga faktorer som kan påverka läsarens val av tidning. Den första faktorn är priset, den andra faktorn, som kan vara nog så viktig, är förekomsten av annonser.

Prenumerationspriset som konkurrensfaktor

Riktiga priskrig mellan tidningar i Jönköping respektive Växjö är sällsynta. Men det har förekommit försök att konkurrera med prenumerationspriset, på båda orterna. Två exempel har redan diskuterats, Växjöbladets försök på 1870-talet att vinna marknadsandelar gentemot Smålandsposten genom lägre prenumerationspris, och tidningen Smålands försök att slå sig in på marknaden genom att sänka priset i samband med övergången till morgonutgivning 1894.

Under 1900-talet är det två tidningar som försökt konkurrera med prenumerationspriset i

Prenumerationspriser för tidningarna i Jönköping 1915 - 1960

	<u>JP</u>	<u>SmA</u>	<u>JLT</u>	<u>SmBT</u>	<u>SmF</u>
1915	5:-	7:-	2:50	-	5:-
1920	12:-	12:-	10:-	-	11:-
1925	12:-	12:-	9:-	-	12:-
1930	13:-	13:-	10:-	6:50	13:-
1935	14:-	13:-	12:-	7:-	14:-
1940	17:-	17:-	-	16:50	17:-
1945	20:-	20:-	-	19:50	20:-
1950	25:-	25:-	-	24:-	25:-
1955	42:-	42:-	-	40:-	42:-
1960	60:-	60:-	-	12:-	60:-

Källa: Tidningslägg, kompletterat med Staffan Sundin: Privat databas över tidningarna i Småland. (Inom proj. Regional medieutveckling - Exemplet Småland, tillsammans med Sverker Jonsson och Lars-Åke Engblom)

Jönköping. Dels höll Jönköpings Läns Tidning genomgående lägre prenumerationspris än konkurrenterna, i ett försök att ta sig in på marknaden, dels försökte Smålandsbygdens Tidning hålla ett lägre pris under sin tid som daglig tidning. Försöken kunde säkert vara motiverade; företagen försökte sälja tunnare tidningar till köpare med värderingar som inte låg alltför långt ifrån dem som de fylligare konkurrenttidningarna bestod med.

Ingetdera försöket lyckades särskilt väl. Varken Jönköpings Läns Tidning eller Smålandsbygdens Tidning nådde någon gång upplagor som kom i närheten av de största konkurrenternas.

Smålands Folkblad lyckades betydligt bättre, trots att tidningen var tunn, och priset i allt väsentligt detsamma som de dominerande tidningarnas. Företaget tycks ha litat på att prenumeranterna tog tidningen för dess ideologiska innehåll, inte för priset. Visserligen låg tidningen en krona under konkurrenterna 1920, men regeln är att Folkbladet hållit samma pris som Jönköpings-Posten och Allehanda.

Prenumerationspriser för tidningarna i Växjö 1915 - 1985

	<u>Smålandsposten</u>	<u>Växjöbladet</u>	<u>Kronobergaren</u>
1915	3:-	3:-	-
1920	8:-	8:-	-
1925	8:-	8:-	-
1930	8:-	8:-	-
1935	8:-	8:-	7:-
1940	10:-	10:-	8:50
1945	12:-	12:-	10:-
1950	15:-	15:-	15:-
1955	25:-	25:-	25:-
1960	34:-	34:-	34:-
1965	48:-	48:-	48:-
1970	72:-	102:-	72:-
1975	172:-	108:-	144:-
1980	398:-	60:-	398:-
1985	620:-	95:-	620:-

Källa: Staffan Sundin: privat databas över tidningarna i Småland. (Inom projektet Regional medieutveckling - Exemplet Småland, tillsammans med Sverker Jonsson och Lars-Åke Engblom)

I Växjö har tidningarna ända fram till 1970-talet följt varandra krona för krona vad gäller prenumerationspriserna. De första årens något lägre priser för Kronobergaren förklaras av en något lägre periodicitet (3 nr/vecka mot SmP:s och VB:s 4 nr/vecka).

1970 hade Växjöbladet blivit en daglig edition av Blekinge Läns Tidning, och därför höjt prenumerationspriset avsevärt. Men försöket misslyckades. Nyåret 1976 återgick tidningen i Växjöcenterns ägo, och ombildades till endagstidning.

Kronobergaren och Smålandsposten övergick från 4-dagars till 6-dagarsutgivning 1971, varefter en del priskonkurrens tycks ha förekommit. Kronobergaren höll ut som 6-dagars tidning till den 9 december 1986. Därefter återupptogs utgivningen i januari 1987, med ett nummer per vecka.

Annonserna som konkurrensfaktor

För det tidiga 1900-talet har det varit svårt att finna uppgifter om annonsutvecklingen för tidningarna i Jönköping och Växjö. För Jönköpings del vet vi emellertid att Smålands Allehanda hade den största annonsvolymen 1919, med Jönköpings-Posten ett stycke efter och Smålands Folkblad ännu längre efter.⁵⁶ De fjärde tidningen på orten, Jönköpings Läns Tidning, lämnas inga uppgifter om i denna studie, men vi kan på goda grunder misstänka att den inte var bland de främsta vad annonsmängden beträffar.

Anmärkningsvärt är att den största tidningen, JP, inte var den som hade flest annonser. Man kan ana åtminstone två förklaringar till det. För det första kan den moderata tidningens läsekrets ha varit den ekonomiskt starkaste, och därför mest attraktiv att nå med annonsbudskap. För det andra kan JP ha vägrat att införa vissa typer av nöjesannonser av ideologiska skäl. Ända in på 1950-talet försökte tidningens chefredaktör stoppa införanden av bland annat bioannonser, och det dröjde till 1952 innan tidningens direktör och ansvarige utgivare hade tillräckligt stöd i styrelsen för att driva igenom sin vilja att ta in bioannonserna.⁵⁷

För annonsutvecklingen från 1950 och framåt finns bättre sifferunderlag. Då är det i första hand Jönköpings-Posten och Smålands Folkblad som konkurrerar, med JP som den klart större tidningen både vad gäller upplaga och hushållstäckning på utgivningsorten.

Som väntat är det Jönköpings-Posten som har den större annonsvolymen. 1950 är Smålands Folkblads annonsvolym 59 procent av Jönköpings-Postens, 1970 har den sjunkit till något över 40 procent. Smålands Folkblads tillbakagång gäller både riksannonser och lokalannonser, även om den just den avgivna perioden är särskilt märkbar vad gäller den viktiga lokala annonseringen.⁵⁸

Även för Växjös del är det ont om annonsiffror från seklets början. Men för tiden kring 1910 finns intressanta uppgifter för Smålandsposten och Nya Växjöbladet. De säger att Smålandspostens annonsintäkt 1909 var 83 772 kronor, medan motsvarande siffra för Nya Växjöbladet året därpå var 39 289 kronor, eller knappt hälften av Smålandspostens.⁵⁹

År 1941 fanns tre tidningar i Växjö, med Smålandsposten som den dominerande. Det året fördelade sig annonsinkomsterna så här:⁶⁰

	<u>SmP</u>	<u>Kronob.</u>	<u>Nya V.B.</u>
Lokalannonser	45 %	25 %	30 %
Riks- och småannonser	70 %	10 %	20 %

Efter 1950 händer det anmärkningsvärda att Kronobergaren lyckas öka sina marknadsandelar i Växjö, både på upplage- och annonsmarknaden. Under perioden 1950 till 1970 stiger Kronobergarens annonsvolym från knappt 23 % av Smålandspostens i början av perioden, till nästan 45 % i slutet.⁶¹

Den direkta orsaken till Kronobergarens framgångar på annonsmarknaden är givetvis tidningens växande upplaga. Men bakom framgången kan också ha funnits en medveten återhållsamhet från Smålandspostens sida. Tidningen ska alltså under denna period ha valt att inte aktivt bearbeta upplage- och annonsmarknaderna, vilket bland annat visar sig i att tidningen inte anställer någon person med annonsackvisition som främsta uppgift förrän 1970. "I Växjö

var upplagespiralen försedd med broms" skriver Lars-Åke Engblom i 'Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia'. Man skulle kunna tillägga "och annonsspiralen".

Efter 1970 blev Smålandspostens marknadsföring aggressivare, vilket ganska snabbt ger utslag i växande annonsandelar och så småningom också i upplageframgångar på konkurrenternas bekostnad.

Konkurrens och koncernbildning - en jämförelse

Man kan tänka sig två slags jämförelser när det gäller konkurrensen och koncernbildandet: dels kan tidningarna i Jönköping och Växjö jämföras med sina konkurrenter på respektive hemort, dels kan de båda stora, dagliga tidningarna i Jönköping och Växjö jämföras med varandra. Jag inleder med en kort jämförelse mellan tidningarna på vardera orten, för att sedan avsluta med en jämförelse mellan JP:s och SmP:s utveckling under de gångna 125-130 åren.

Jönköpings-Postens många avläggare

Det mest utmärkande för Jönköpingspressen ända fram till 1950-talet är dess mångfald. Under hela perioden från 1840-tal och ända in på 1990-talet har det funnits konkurrens på ortens tidningsmarknad. Och oftast har den konkurrensen varit hård.

Grundorsaken är Jönköpings ekonomiska expansion i mitten av förra århundradet. Det har helt enkelt funnits ekonomiskt utrymme för flera tidningar. Men det har också funnits en idémässig grund för mångfalden. På 1800-talet var orten samlingspunkt för liberala strömningar, efter sekelskiftet bedömde socialdemokratin Jönköping vara en lämplig punkt för socialistisk agitation i Småland, och några år senare hade den starka frikyrkligheten inte bara en utan två ideologiskt konkurrerande tidningar på orten. Att sedan också bonderörelsen på 30-talet ville ha ett ord med i laget i småbrukarprovinsen Småland var bara att vänta. Högern hade redan på 1800-talet fått sitt organ i och med övertagandet av Smålands Allehanda.

Det är föga förvånande att det skett en sovring i detta stora utbud. Och helt ologiskt är det väl heller inte att det blev en av de frikyrkliga tidningarna som till slut skulle ta hem spelet i det frikyrkotäta Jönköping.

Men utan ett antal kloka satsningar vid rätta tidpunkter från tidningens sida, hade resultatet säkert ändå blivit ett annat.

Det som utmärker Jönköpings-Posten under hela dess existens är koncentration på hemmamarknaden för den egna tidningens del, i kombination med ett flitigt uppbyggande av systertidningar i grannorterna, inom ramen för den egna koncernen. I början, under Herman Halls år på tidningen, skedde uppbyggandet ganska yvigt, med Svenska Posten i Stockholm, Göteborgs Weckotidning i Göteborg och Vermlands Allehanda i Kristinehamn. Men han startade också en tidning i det egna länet, nämligen Vetlanda Tidning, startad 1873 och ägd av JP till 1914. Dessutom trycktes Vetlanda Tidning på företagets press i ytterligare några år.

Men 1874 klarade Hall inte längre av de många satsningarna ekonomiskt. Ett konsortium, uppbyggt kring ledande medlemmar i Jönköpings missionsförening, övertog då hela rörelsen, som senare fick namnet Hallpressen efter sin grundare.

Även i Smålands-Tidningen har JP haft intressen långt innan Eksjö-företaget köptes upp 1938. Redan år 1900 köpte Hallpressen aktier i Smålands-Tidningen, och åren 1900-1907 trycktes den på JP:s officin i Jönköping.⁶² Och i Huskvarna och Värnamo har JP tidigt haft avläggare i form av Huskvarna-Posten och Värnamo-Tidningen.

De stora uppköpen av tidningar på angränsande orter görs dock under Carl-Olof Hamrins tid som direktör i Hallpressen, d.v.s. från mitten av 1930-talet till och med 1969. Då köptes inte bara konkurrenterna i Jönköping, Jönköpings Läns Tidning (1934) och Smålands Allehanda (1962), med deras respektive avläggare, utan också Smålands-Tidningen (1938), Tranås Tidning (1940), Vetlanda-Posten (1960), Gränna Tidning (1964), Västgöta-Bladet (1965) och Småläningen (1969). Senare års förvärv i Värnamo och i Skaraborgs län, har bara vara ett fullföljande av en mångårig strategi.

Att alla dessa förvärv har kunnat göras torde hänga samman med att tidningen fick en lyckosam start, med Herman Hall som yvigt entreprenör, snabbt följd av en kompetent och

ansvarstagande ledning, som sanerade företaget från de värsta pengaslukande utgiftsposterna, när Hall inte klarade av situationen längre.

Vidare har företaget under hela sin existens sett till att ha bra beläggning på tryckpressarna, där inte bara de egna tidningarna tryckts, utan ofta även andra skrifter. Redan innan JP kom till stånd användes ju den tekniska avdelningen till tryckning av söndagsskoltidningar och andra religiösa skrifter. Företaget har också haft kompletterande verksamheter som hotell och bokhandel i Jönköping.

Jönköpings Allehanda har periodvis försökt sig på liknande konstruktioner. Dess förste utgivare C.G. Wrangel hade bland annat sysslat med tidskrifter för hästintresserade innan han startade Allehanda. Men Wrangel hade inte Halls kunnade i tryckerikonsten, och Allehanda skaffade heller inte eget tryckeri förrän 1 januari 1902, då företaget kom över tidningen Smålands utrustning. Särskilt under priskriget på 1890-talet, då Allehanda dessutom gick över till daglig utgivning, måste det ha varit problematiskt, vilket också dess senare chefredaktör Ernst Green antytt i sin 'Jönköpingskrönika'.

Under de första årtiondena gjorde Allehanda ett par försök med avläggare i Eksjö (1897) och Värnamo (1899), men de blev båda kortlivade. Ett par misslyckade försök gjordes också att skapa veckoblad för landsorten. 1944 köptes Eksjötidningen med dess avläggare Nässjötidningen och Wetlanda Nyheter i ett försök att skapa en koncern lik den som JP vid det laget hade kommit ganska långt med. Försöket blev mer långlivat än de tidigare, men inte särskilt framgångsrikt. Avläggarnas upplagor var för små för att ge någon bestående framgång. Slutligen gav tidningen upp, och blev själv en del av JP-koncernen 1963.

Jönköpings Läns Tidning, som skapades för att bli ett frisinnat vänsteralternativ till JP, gjorde också ett försök att skapa avläggare i och med köpet av Smålands Dagblad i Nässjö 1934, och startandet av Värnamo Dagblad samma år. Men de kom alltför sent för att ha någon betydelse. Redan den följande vintern slogs tidningsfamiljen ihop med Jönköpings-Posten.

Smålands Folkblad slutligen startades av en andelsförening, med den nystartade lokala arbetarekommunen som initiativtagare. Samtidigt fanns ett stöd från den centrala partiorganisationen, som ville stärka agitationen i Småland, och utverkade att Smålands Folkblad blev officiellt partiorgan för landskapet.

Det var nog både positivt och negativt. Dels legitimerade partiet tidningen, som fick hjälp med prenumerationsvärkning och andelsteckning. Dels skapade det krav på bevakning av ett område som tidningen uppenbart inte maktade med att täcka. Men visst försökte man – de första åren innehöll tidningen långa listor med namn på lokalredaktörer och ordsmeddelare över hela landskapet. 1903 hade man lokalredaktör i Västervik, och året därpå beslutade man öppna lokalkontor i Kalmar, Växjö och Eksjö.⁶³

Ibland kom det klagomål på bevakningen. 1918 förmådde arbetarekommunen i Kalmar Blekinge Folkblad att starta en lokal avläggare med namnet Södra Småland. Den lades ner 1920. Och i Oskarshamn, köpte arbetarekommunen 1920 aktiemajoriteten i liberala Oskarshamns-Posten.⁶⁴ Den drevs som socialdemokratisk tidning till juni 1923, då den lades ner. Under tiden december 1921 till juni -23 överlät Smålands Folkblad sin Västerviksredaktion till Oskarshamns-Posten, därefter återgick den till SmF.⁶⁵

Först 1928 startades en mer långlivad tidning som innebar att Folkbladet kunde koncentrera spridningsområdet. Det var Östra Småland i Kalmar, som fick ta hand om den sydöstra delen av landskapet. 1934 startades så Kronobergaren i Växjö, vilket gjorde att Smålands Folkblad kunde bli en läns tidning för Jönköpings län. Först då fick tidningen ett bevakningsområde som möjligen skulle kunna vara hanterbart, och med vissa motgångar enstaka år så uppvisade tidningen också en ganska god upplageutveckling de följande följande 20 åren.

För att innan dess i någon mån ge läsare i avlägsna delar av Småland tillgång till tidningen, utan att för den skull behöva betala fullt pris för en inte helt relevant produkt, producerade Smålands Folkblad 1908-16 veckotidningen Småland.

Till tidningens ekonomiska utveckling hör också en skandal 1941, då det upptäcktes att ekonomichefen hade förskingrat en ganska stor summa av tidningens pengar. Det tycks dock inte ha skadat tidningen särskilt mycket. Insamlingar i arbetarekommuner runt om i länet täckte ganska snart en stor del av förlusten.⁶⁶

Hösten 1944 skedde en förbättring i utnyttjandet av tidningens tekniska resurser, då Smålandsbygdens Tidning flyttade sitt tryck dit, efter att tidigare ha samarbetat med Smålands Allehanda om tryckeriresurserna.

En period på 1980-talet försökte Smålands Folkblad förstärka sin lokala karaktär genom att vid sidan av huvudtidningen ge ut tidningen Finnveden för Värnamoområdet (1981-91) och Höglandet för Nässjötrakten (1981-86). Systemet var även fördelaktigt ur presstödssynpunkt.

Under perioden 1970-1990 ägdes aktiemajoriteten i Smålands Folkblad av A-pressen, som 1970 försökte lägga över tidningens tryckning till Västgöta-Demokraten i Borås, ett förslag som förkastades dels på grund av personalens protester, dels som en följd av införandet av statligt presstöd. 1982 förlades i stället VD:s tryckning till Smålands Folkblad.

Januari 1991 till nedläggningen i september samma år ägdes SmF av Lars Rendahl.

Upplagorna i Jönköping

Upplageutvecklingen för de olika tidningarna är i detalj känd sedan AB Tidningsstatistik inledde sina mätningar i början av 1940-talet. För tiden innan dess tvingas man förlita sig på de betydligt mer osäkra uppgifter som företagen själva presenterat. Med reservation för de felaktigheter som detta kan medföra finns relativt mycket uppgifter om upplageutvecklingen för tidningarna i Jönköping under 1900-talet.

Siffrorna visar att Jönköpings-Posten redan i inledningen av seklet tagit ett ganska fast grepp om den lokala tidningsmarknaden, ett grepp som sedan aldrig släpps. Det enda allvarliga hotet

Upplageutveckling för tidningarna i Jönköping 1900 - 1990

	<u>JP</u>	<u>SmA</u>	<u>JLT</u>	<u>SmBT</u>	<u>SmF</u>	<u>NS</u>
1900	5 800	4 000	-	-	-	-
1905	7 800	5 000	-	-	3 700	-
1910	9 000		4 000*	-	5 000	-
1915	11 000	5 500		-	4 269	-
1920	11 400			-	4 301	
1925	10 900	8 000	2 000*	-		4 500**
1930	11 000					-
1935	13 200	7 400			7 400	-
1940	16 300			3 000	12 800	-
1945	19 506	8 130		5 000	11 445	-
1950	23 368	11 274		7 400	15 479	-
1955	25 549	11 524		6 200	15 577	-
1960	26 784	14 461		4 200	15 388	-
1965	27 424	5 680		5 200	15 683	-
1970	29 394	4 749		3 683	13 011	-
1975	35 747	-		4 102	12 257	-
1980	38 813	-		4 821	11 732	-
1985	41 387	-		4 665	10 285	-
1990	43 760	-		7 238	9 658	-

Källor: Fr.o.m. 1945 AB Tidningsstatistik för samtliga tidningar utom SmBT, som inte anslöts till företaget förrän 1970. 1900-1935, samt för SmBT 1940-1965, är Tollin: Svensk dagspress den främsta källan. För SmF är upplagesiffrorna för 1905-1920 hämtade ur Hadenius, Seveborg, Weibull: Partipress. Halmstad 1970, samt samma förf. Socialdemokratisk press och presspolitik 1899-1909. Stockholm 1968. Uppgiften för 1905 har de fått från tidningens egen uppgift till Socialdemokratiska partiets verkställande utskott, uppgiften för 1910 har de fått från Socialdemokratiska partistyrelsens protokoll, och siffrorna för 1915-20 har förf. beräknat utifrån tidningens bokförda prenumerationsinkomster för åren.

* För Jönköpings Läns Tidning finns endast två osäkra upplagesiffror i Tollin: 1912: 4 000 ex; 1927: 2 000.

** För Norra/Nya Småland är upplagesiffrorna mycket osäkra. L Dahlqvist uppger 4 500 ex som en rimlig upplagesiffra 1223, men nämner att andra (ej namngivna) bedömare anger drygt 3 000 ex som en troligare siffra.

Hushållstäckning på utgivningsorten för tidningarna i Jönköping

	<u>JP</u>	<u>SmA</u>	<u>SmBT</u>	<u>SmF</u>
1941	51	22	5	24
1946	57	17	4	20
1951	56	22	6	23
1956	55	23	4	21
1961	54	19	-	25

Källa: Informations- och mediegruppen, Göteborgs Universitet. Återgivet i Josef Rydén: När bio var synd i Jönköping.

torde ha kommit från Smålands Allehanda i början av 1920-talet, då tidningens aktiva journalistik under första världskriget tycks ha givit en viss utdelning.

Smålands Folkblad hade visserligen vissa framgångar i början av 1950-talet, men gapet mellan tidningarna måste ändå ha uppfattats som betryggande på Jönköpings-Posten, särskilt som Folkbladets upplaga var spridd över större delen av Jönköpings län, medan JP hade sin upplaga koncentrerad till Jönköpings stad och några mil däromkring, och alltså kunde räkna in betydligt högre täckningstal än konkurrenten på de viktigaste annonsmarknaderna.

Viktiga veckoblad i Växjö

Ledningen för Smålandsposten har inte varit på långt när lika energisk som Jönköpings-Postens när det gällt att bygga upp ett nät av avläggare kring sig. Men några försök har ändå gjorts.

Mest betydelsefull i det sammanhanget är den äldsta avläggaren, Smålandspostens Veckoblad, som kom till redan 1883, och levde kvar ända till andra världskrigets slut, 1945. Veckobladet utkom de första åren, november 1893 - t.o.m. 1896, med ett nummer i veckan, och därefter med två nummer per vecka. Veckoblad var vid sekelskiftet ett sätt för tidningarna att utöka prenumerantstocken till att även omfatta personer som inte hade råd (eller lust) att betala för en varannandagstidning, eller daglig tidning. Smålandsposten tycks ha varit mycket framgångsrik med sin veckoupplaga, en framgång som i hög grad tillskrivits Alfred "Sigurd" Hedenstierna. När Sigurd slutade på Smålandsposten 1898, och flyttade till Stockholm, sjönk Veckobladets upplaga på bara tre år, från 15 000 exemplar till 10 000. Det var främst prenumeranterna utanför Kronobergs län som föll bort. Men efter sekelskiftet började upplagan sakta stiga igen, både för huvudtidningen och för veckoupplagan.⁶⁷

1911 hade Smålandspostens Veckoblad en upplaga på 12 500 exemplar, vilket då var ett par tusen mer än 4-dagars-tidningen Smålandsposten. 1925 hade upplagan emellertid sjunkit till bara 2 000 exemplar, för att sedan sakta tyna bort. Vid nedläggningen 1945 var upplagan bara 200 exemplar.⁶⁸

Vid sidan om Veckobladet har Smålandsposten gjort två försök att etablera sig med avläggare på andra orter än Växjö. Det första försöket gällde Värnamo, där Smålandspostens då nytillträdde redaktör Albert Ljunggren 1899 startade avläggaren Vernamoposten, med utgivningsfrekvensen två nummer per vecka. Den nådde aldrig någon större upplaga på den besvärliga Värnamomarknaden, där Smålands Allehanda en vecka tidigare startat sin avläggare Vernamo Allehanda. 1904 uppgavs Vernamoposten ha en upplaga på 1 500 exemplar (Tollin, okontrollerad). Den lades ner 1919.

Ännu mer kortvarigt blev försöket att etablera en avläggare i Ljungby. Det inleddes januari 1906 och avslutades redan i december 1909. Tidningen Ljungby-Kuriren utkom under den tiden två gånger per vecka.

Efter dessa två etableringsförsök i grannstäderna bytte Smålandsposten strategi, och koncentrerade sig på Växjö och dess naturliga omland, d.v.s. Kronobergs län med undantag

för Ljungbyområdet. Den strategin tycks ha funnits kvar våren 1969, då Smålandspostens VD Torvald Göthe svarade nej på familjen Dürangos förfrågan om tidningen hade intresse av att köpa Småläningen i Ljungby.

Den enda gången under efterkrigstiden som Smålandsposten på allvar tycks ha övervägt att köpa upp en granntidning var 1975, då Karlshamns Allehanda var till salu. SmP:s dåvarande direktör, Carl-Gustaf Göthe, diskuterade då villkoren för ett övertagande med ägarna till Karlshamns Allehanda, men inte heller den gången blev det affär av.⁶⁹

Den 2 december 1975 blev så istället Smålandsposten uppköpt av Barometern i Kalmar, som då var i färd med att skapa det som sedan blev tidningskoncernen Sydostpress i Kalmar AB, med de tre förstatidningarna Barometern (Kalmar), Blekinge Läns Tidning (Karlskrona) och Smålandsposten (Växjö), samt ett par avläggare till dessa.

Inte heller Växjöbladet har varit särskilt aktivt i något koncernbyggande under sin långa historia. Men liksom Smålandsposten höll sig tidningen med en veckoupplaga, kallad Kronobergs Läns Veckotidning från starten november 1883 till november 1885. Från och med december 1885 kallades tidningen för Småläningen, fram till nedläggningen december 1893. Tidningen omfattade fyra stycken 6-spaltiga sidor, och utkom en gång per vecka.

Ett försök att bredda företaget geografiskt har Vexjöbladet gjort. Det skedde i Ljungby, som tidningen redan tidigare visat intresse för genom att låta fjärdesidan toppas av vinjetten Ljungby-Posten. I december 1905 utökades satsningen genom att Växjöbladet startade en särskild tidning Ljungby-Posten för den västra länsdelen. Till en början tycks tidningen ha varit ganska framgångsrik, men när orten 1921 fick en lokalt utgiven tidning, i form av Ljungbytidningen Småläningen, klarade den inte konkurrensen. 1927 var upplagan 1 200 exemplar, 1938 återstod bara 500 och sedan fortsatte den att minska fram till nedläggningen i mars 1946.⁷⁰

Under 1960-talet diskuterades en ny länsindelning för sydöstra Sverige, där Kronobergs län skulle slås samman med Blekinge. Det underlättade diskussionerna med Blekinge Läns Tidning i Karlskrona, när Växjöbladets ledning i mitten av 60-talet fann att det inte längre gick att driva tidningen utan samarbetspartner. I oktober 1967 blev Växjöbladet en edition av Blekinge Läns Tidning (det gemensamma namnet var Sydöstra Götalands Tidningar, där även Sölvesborgs-Tidningen ingick), och blev därmed först av tidningarna i Växjö att komma ut sex dagar i veckan.

Fusionen med de blekingska tidningarna höll till och med 1975, då Blekinge Läns Tidning köptes upp av Barometern. Samma år gjordes en insamling bland centerpartister i Kronoberg, som köpte loss Växjöbladets utgivningsbevis, och startade om den i Växjö i januari 1976, nu som veckotidning, tryckt hos Småläningen i Ljungby.

Som sådan har den varit relativt framgångsrik, med en upplaga som mestadels legat ett stycke över 6 000 exemplar.

Kronobergaren tycks inte ha haft några avläggare, med undantag för ett kortvarigt försök med Sunnerbotidningen, startad 1983. Den blev ingen upplagemässig framgång – vid nedläggningen i september 1984 hade den bara strax över 2 000 exemplar. Däremot har Kronobergaren ingått i två koncernbildningar, först i A-presskoncernen till 1990, och därefter januari - september 1991 i den koncern som Lars Rendahl försökte bygga upp på ett antal annonsblad och före detta A-presstidningar i början av 1990-talet. När även den konstellationen gick i konkurs hösten 1991 köptes Kronobergarens utgivningsbevis av Växjöbladet, som sedan dess samarbetar intimt med Kronobergaren, men ger ut den som separat tidning en gång i veckan.

Redan 1991 gjorde Växjöbladet, en ansats att åter försöka utkomma som tredagarstidning, i ett gemensamt projekt med den lokala socialdemokratin, men utan Kronobergarens medverkan. Då avbröts försöket innan det kommit igång. När detta skrivs, hösten 1993, görs ett nytt försök från Växjöbladets sida att utge en tredagarstidning. Denna gång görs försöket i form av ett samgående mellan de båda endagarstidningarna Växjöbladet och Kronobergaren, under namnet "3 dagar".

Upplagorna i Växjö

Med hjälp av bland annat AB Tidningsstatistikens siffror kan även Växjötidningarnas upplagor under 1900-talet fastställas med någorlunda säkerhet. Men liksom för Jönköping ska siffrorna före 1945 tas med en nypa salt, eftersom de i första hand bygger på vad tidningarna själva

Upplageutveckling för tidningarna i Växjö 1900 - 1990

	<u>Smålandsposten</u>	<u>Växjöbladet</u>	<u>Kronobergaren</u>
1900	6 000	4 000	-
1905	6 000	5 000	-
1910	9 000	4 500	-
1915	13 000	4 000	-
1920	16 000	7 000	-
1925	15 500	6 000	-
1930	17 000	5 000	-
1935	19 000	5 000	5 000
1940	24 500	5 000	5 000
1945	30 094	4 600	3 952
1950	31 656	5 443	6 562
1955	33 243	5 993	9 709
1960	33 663	6 160	9 749
1965	35 438	6 759	10 575
1970	38 037	5 918	11 287
1975	40 196	3 217	11 350
1980	40 043	5 524	13 010
1985	40 206	6 387	12 652
1990	45 516	6 328	9 000

Källor: Fr.o.m. 1945 AB Tidningsstatistik AB för samtliga tidningar. 1900-1940 Lars-Åke Engblom: Konkurrenssituationen, ur Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia, sid 72. Växjö 1991.

rapporterat, utan möjlighet till noggrannare kontroll. Ett försök att sammanställa ett siffermaterial för tiden före andra världskriget har ändå gjorts av Lars-Åke Engblom.

Enligt Sven Tollins uppgifter i Svensk Dagspress 1900-1967 skulle inte Smålandsposten utan Nya Växjöbladet vara Växjös största tidning vid sekelskiftet (4 900 ex mot 3 600). Detta tillbakavisas bestämt av Lars-Åke Engblom, som menar att förhållandet var det motsatta. "När avståndet var som minst torde cirka 2 000 ex (6 000 mot 4 000) ha skilt i Smålandspostens favör" skriver han.⁷¹

Däremot anser han det korrekt att Växjöbladet vid seklets början hade en god upplageutveckling, mycket tack vare den populära bilagan "Ny Smålands Beskrifning". Samtidigt hade Smålandsposten problem med sjunkande upplaga sedan den folkkäre Alfred Hedenstierna (sign. Sigurd) lämnat tidningen.

Ett trumfkort hade dock Smålandsposten vid denna tid, och det var dess vida spridda halvveckoupplaga, som trots att upplagan sjunkit kraftigt fortfarande spreds i 6 300 exemplar vid sekelskiftet enligt Tollin (Engblom anger siffran 10 000 exemplar). Åren efter sekelskiftet ska dessutom både huvudupplagan och veckobladet ha ökat kraftigt i upplaga igen, och avståndet till Växjöbladet ha drygats ut, ett avstånd som därefter bara fortsatt att växa.

Tidningen Kronobergaren lyckades aldrig riktigt på allvar ta sig in på tidningsmarknaden i Växjö, även om den hade några framgångsrika år under 1950-talet, då den tog marknadsandelar från Smålandsposten. Även i slutet av 1970-talet tog Kronobergaren marknadsandelar, men i början av 80-talet förlorades dessa igen, i samband med att Smålandsposten inlett en mer offensiv marknadsföring av den egna tidningen. 1986 upphörde Kronobergaren som daglig tidning, och blev endagarstidning, sedan A-pressen sagt nej till ytterligare ekonomiska bidrag.

JP -SmP – en avslutande jämförelse

I gott och väl 100 år hade invånarna i Jönköping och Växjö mer än en tidning att välja på för sin lokala information. Nu, ett stycke in på 1990-talet, har båda städerna blivit orter med lokala tidningsmonopol, eller åtminstone oligopol. I Jönköping är Jönköpings-Posten den helt dominerande tidningen efter Smålands Folkblads nedläggning 1991. I Växjö upphörde Kronobergaren som flerdagars tidning i december 1986, och alltsedan dess innehar Smålandsposten vad som måste betraktas som tidningsmonopol där.

På båda orterna utkommer, vid sidan av drakarna, tidigare centerpartistiska och socialdemokratiska dagstidningar nu som endagars tidningar med upplagor i storleksordningen 5 000 exemplar. Dessutom finns i båda städerna lokala radio- och TV-sändningar som informationskanaler för allmänheten.

Hur har denna tidningssituation uppkommit, och varför var det just Smålandsposten respektive Jönköpings-Posten som segrade i den hundraåriga upplagestriden? Vilka slutsatser kan dras ur det insamlade materialet?

Etablering

Både JP och SmP tillkom under 1860-talet, det vill säga under en tid då folkliga rörelser, som nykterhetsrörelse och frikyrka, började göra sig hörda i samhället, i opposition mot den etablerade samhällsapparaten. JP har sina rötter i båda dessa rörelser, medan SmP ursprungligen drev en försiktigt liberal linje, utan nära folkrörelseanknytning, även om det bland de tidiga chefredaktörerna fanns åtminstone en organiserad nykterist.

I JP:s fall är det troligt att frikyrkorörelseanknytningen var en fördel. Tidningen fick i denna snabbt en trogen läsekrets, och god hjälp med spridningen av tidningen. Mycket snabbt kunde man också passera de vid denna tidpunkt försvagade konkurrenterna i upplaga.

Smålandsposten hade en svårare konkurrenssituation, med det inarbetade Nya Växjöbladet som medtävlare. Men tidningen försökte anslå en modern ton, bland annat genom att som första tidning i Växjö införa de nya antikvastilarna i stället för den gamla frakturstilen.

Konsolidering

JP:s grundare, Herman Hall, fick snabbt ekonomiska problem, eftersom han splittrade sina resurser på alltför många projekt. 1874 övertogs hans rörelse av ett konsortium av ledande personer med anknytning till Jönköpings missionsförening, som ordnade upp ekonomin och avvecklade de mest pengaslukande projekten. Viktigt vid den här tidpunkten var nog att JP inte lät sig dras med av Jönköpings Dagblads satsning på daglig utgivning, utan konsoliderade sin ekonomi. Det visade sig vara klokt när tidningen Småland inledde sitt priskrig på 1890-talet, vilket knäckte den tidningen och höll på att dra med sig den sedan 1894 dagliga Smålands Allehanda i fallet. JP nöjde sig då med att övergå till 4-dagarsutgivning.

När den verkligt intensiva konkurrensen startade, i och med Smålands Folkblads och Jönköpings Läns Tidnings tillkomst i början av 1900-talet, kunde Jönköpings-Posten gå in i den utifrån en styrkeposition. Tidigare än någon av konkurrenterna kunde tidningen investera i sättningsmaskiner (1903) och en ny press för 6-sidiga tidningar (1905). I samband med inköpet av den nya pressen gick JP över till daglig utgivning.

Redan 1913 kunde företaget ta nästa steg i utvecklingen och producera 12-sidiga tidningar från ännu en ny press. Då hade fortfarande inte den konkurrerande dagliga tidningen, Smålands Allehanda, någon tryckpress som klarade mer än fyra sidor.

I Växjö, liksom i Jönköping, bytte tidningen ägare efter några år. När grundarna Munther och Lundgren inte längre orkade att både vara lärare och redaktörer sålde de tidningen till den ekonomiskt starke Hjalmar Ekerot, som såg till att dess distribution fungerade klanderfritt, och anställde dess förste journalist.

Expansion

Vad Jönköpings-Posten investerat i vid sidan om egen teknik är grantidningar. Redan de första åren inledde tidningen ekonomiskt och trycktekniskt samarbete med tidningar i angränsande städer, vilket gjorde det ekonomiskt olönsamt att också i den egna tidningen täcka dessa områden redaktionellt. I några städer startades avläggare, som med åren blivit allt fler. JP blev i stället, helt i enlighet med sitt namn, staden Jönköpings ortstidning.

Eftersom Jönköpings-Posten inte haft ambitionen att täcka fler orter än Jönköping och de närmaste orterna runt omkring har bevakningen av detta område i stället kunnat göras mycket intensivt. Hur lokal JP varit visas av att man inte ens räknat in Huskvarna i spridningsområdets kärna, utan under lång tid (1911-1960) gav ut en särskild tidning för grannstaden, vars centrum inte ligger mer än en halvmil från JP:s egen officin. Belysande är också att tidningen idag, 1993, har lokalredaktioner på inte mindre än fyra orter i Jönköpings kommun, vid sidan av huvudredaktionen i Jönköpings centrum.

Jönköpings-Postens expansion skedde alltså på två fronter: Dels intensifierades bevakningen på utgivningsorten, för att vinna de lokala läsarna, dels köptes tidningar på angränsande orter upp, eller erbjöds tryckning på JP:s tryckeri i Jönköping.

För Smålandspostens del var expansionen av annat slag, och den skedde i två omgångar. Den första inträffade på 1890-talet, då Alfred Hedenstierna, signaturen Sigurd, hade sin storhetstid. Då nådde både Smålandspostens huvudupplaga och dess Veckoblad upplagenivåer långt över de normala för den tidens provinstitidningar.

Samtidigt satsade konkurrenten Växjöbladet på en populär bilaga, Smålands beskrivning, som tillsammans med en lågprisstrategi skulle kunnat vända utvecklingen i dess favör när Sigurd slutade på Smålandsposten 1898. Men satsningarna räckte inte. Smålandsposten hade vid det laget större resurser, och kunde göra viktiga tekniska investeringar tidigare än Växjöbladet. Bland annat inköptes en sättmaskin 1903 (Växjöbladet först 1907), och när så Smålandsposten investerade i tryckpressar för flersidiga tidningar i första världskrigets inledningsskede 1915 blev Växjöbladet efter igen. De fylligare tidningarna bör ha bidragit till att SmP kunde dra ifrån upplagemässigt under en period då behovet av information var stort. Konkurrenten Växjöbladet kunde inte trycka flersidiga tidningar förrän 1919.

Tidningarna i Växjö har alla strävat efter att täcka relativt stora områden. Den stora tidningens namn, Smålandsposten, antyder ambitioner utanför den egna centralorten, och tidningen har också vissa perioder spridits långt utanför det egna länets gränser. Kärnområdet har dock varit Kronobergs län.

Två försök att etablera avläggare har gjorts, ett i Ljungby och ett i Värnamo i Jönköpings län. Ingetdera försöket blev någon framgång. I Ljungby konkurrerades SmP:s Ljungby-Kuriren ut av Växjöbladets avläggare Ljungby-Posten, och när sedan också Värnamo-Posten måste läggas ner upphörde Smålandspostens försök med avläggare.

Redaktionell utveckling

Lika snabb som JP varit med tekniska investeringar, lika försiktig har tidningen varit med reformer som minskat inkomsterna eller ökat utgifterna på driftssidan. Annonsfri förstasida var tidningen sist med i Jönköping (1959), och morgonutgivning infördes inte förrän november 1960.

Det innebär inte att man varit sent ute med journalistiska innovationer. På fotoområdet låg tidningen väl framme, tills Smålands Allehanda gjorde sin stora satsning på texter och bilder från första världskriget. Då hängde inte JP med, men tidningen tog snart tillbaka initiativet på det lokala området. Sportsida infördes i JP som i flertalet Jönköpingstidningar 1930 (Smålandsbygdens Tidning kom efter först 1936).

I Växjö var nystartade Kronobergaren först med redaktionellt material på förstasidan. Det hade tidningen från första numret 1934. Växjöbladet följde efter 1942, och först 1977 bytte Smålandsposten ut förstasidans annonser mot redaktionellt material.

Sporten var lågprioriterad i alla Växjötidningarna. Smålandsposten blev 1935 först med hela sportsidor, medan konkurrenterna följde efter först på 40-talet.

Bildmaterialet i seklets början bestod av träsnitt i båda Växjötidningarna, även om enstaka

fotografier infördes redan före sekelskiftet. Först kring 1910 blev fotografier någorlunda vanligt förekommande, både i Växjöbladet och i Smålandsposten.

De redaktionella satsningarna i Smålandsposten kan i stället hänföras till ett par personers framgångsrika journalistik. Först Alfred Hedenstiernas kalejdoskop på 1890-talet, och därefter Gunnar Franzéns utrikesjournalistik, som framför allt under tiden för andra världskriget uppmärksammades långt utanför Växjös gränser.

Men redan före kriget var Smålandsposten Växjös i särklass största tidning. 1935 var den till och med störst i Småland med sina 19 100 exemplar, mot Jönköpings-Postens 13 200 på andra plats och Barometerns 13 000 på tredje.

Ideologi

JP har under större delen av sin existens varit en starkt ideologisk tidning. Den tog från starten parti för nykterhets- och frikyrkorörelserna, mot socialism men också mot vad den själv kallade "sprithögern". I flertalet andra frågor intog JP i början av seklet en konservativ hållning, bland annat i rösträttsfrågan. Kombinationen av nykterhetsengagemang och konservatism fick tidningen att till och med bidra vid startandet av ett nytt parti 1905.

När rösträttsfrågan var avförd från den politiska dagordningen gled JP åt vänster, för att 1935, i samband med uppköpet av Jönköpings Läns Tidning, ta parti för det då nybildade folkpartiet. Efter denna sammanslagning har JP mycket markant dominerat tidningsbilden i Jönköping, även om Smålands Folkblad och Smålands Allehanda vid olika tillfällen haft vissa upplageframgångar.

Efter TS-mätningarnas införande på 1940-talet, då annonsörerna fick någorlunda säker upplagestatistik att göra sina investeringar utifrån, får man räkna med att upplagespiralen varit den främsta drivkraften för upplageutvecklingen i Jönköping. I kraft av sin större upplaga har JP fått fler annonser, och därmed större resurser för investeringar och redaktionell bevakning o.s.v. Undantaget var nöjesannonseringen, som JP var mycket restriktiv med in på 1950-talet, vilket vållade en intern strid mellan tidningens VD som ville utvidga nöjesannonseringen av kommersiella skäl, och dess chefredaktör som ville hindra den av ideologiska skäl. 1952 segrade den kommersiella linjen.

Men det kan finnas anledning att tro att den ideologiska aspekten var starkare för tidningsläsarna under seklets första decennier. I Jönköping hade då varje parti "sin" tidning, och det finns skäl att anta att tidningsköparna i hög grad valde den tidning vars linje man sympatiserade med. Annonsererna fick också på ett annat sätt än efter TS-mätningarna känna sig fram var det var bäst att lägga sina annonspengar (det fanns visserligen ett slags upplagestatistik för annonsörer, men uppgifterna var mycket mindre tillförlitliga än idag).

Avgörande för JP:s framgång vid denna tid var alltså valmansföreningens, senare folkpartiets, stöd i väljarkåren. Men också de väldiga lokala framgångarna för frikyrko- och nykterhetsrörelserna var av största värde för JP, vars ideologi minst lika mycket var av religiös som av politisk art.

Vad som i detta sammanhang är orsak och verkan kan givetvis diskuteras. Lika väl som tidningens framgångar delvis kan tillskrivas arbetet i de ideella organisationerna, så kan organisationernas framgångar delvis förklaras av den stora tidningens välvilliga journalistik.

Det är också i det ideologiska kraftfältet som JP:s journalistiska profiler framträder. Där finns såväl Josef och Yngve Hamrins kraftfulla argumentation för de ideella värdena, som Agne Hamrins sökande över hela Europa efter alternativ till desamma.

I Växjö har Smålandsposten från första stund i ideologiskt hänseende satsat på vinnande lag. Efter att de allra första åren ha varit vag i sina ställningstaganden intog man en måttfullt liberal hållning, för att sedan på 1890-talet inta en stadig konservativ politisk kurs.

Detta var en framgångsrik linje i Växjö, med dess stabilt konservativa väljarkår. Det är inte uteslutet att Växjöbladet, under de viktiga åren i seklets början, fick problem i relationen med sina läsare till följd av de upprepade politiska kursförändringarna, ett problem som Smålandsposten med sin stabila högerlinje aldrig riskerat att dra på sig.

Slutsats

Mycket kort kan man sammanfatta JP:s framgångar med att tidningen varit ideologiskt tydlig, och då hållit en ideologisk linje med stort lokalt stöd, så länge det var ideologin som

avgjorde läsarnas tidningsval. När journalistiken professionaliserades och de kommersiella krafterna blev starkare än de ideologiska, följde JP med och lät ekonomin styra. Samtidigt har tidningen prioriterat den lokala journalistiken, och expanderat geografiskt genom uppköp av tidningar i grannstäderna, medan konkurrenterna spillt kraft på att försöka täcka alltför stora geografiska områden.

Smålandspostens framgångar har främst uppstått genom ett par mycket starka journalisters insatser. Tidningen har också intagit en stabil konservativ politisk hållning, helt i enlighet med den i många år dominerande attityden i Växjötrakten. I ekonomiskt hänseende tycks tidningen ha drivit en mycket försiktig, stundtals närmast räddhågad, linje, som visserligen givit god avkastning i åtskilliga år, men samtidigt hindrat tidningens modernisering. Att avstå från köp av tidningen Smålänningen 1969 får i historiens ljus betraktas som ett strategiskt misstag. Däremot ska nog inte styrkan i den nya trepartskonstellationen Barometern - Smålandsposten - Blekinge Läns Tidning underskattas. Hur stark den är just i Växjö lär visa sig den närmsta tiden, då den utmanas av Växjöbladets och Kronobergarens gemensamma tredagarssatsning Tre Dagar.

- ¹ Lars-Olof Larsson: Ägare och politisk linje. Ur Smålandsposten - En tidnings 125-åriga historia. Växjö 1991
- ² Muntlig uppgift, Stig Fredriksson.
- ³ Muntlig uppgift, Carl-Gustaf Göthe.
- ⁴ Uppgifterna om den äldsta tidningshistorien är främst hämtad ur Bernhard Lundstedt: Sveriges periodiska litteratur, Stockholm 1902.
- ⁵ Uppgifterna om Växjö-Bladets tidiga historia hämtade ur Henning Petersson: Växjöbladet. En tidnings historia. Växjö 1960.
- ⁶ Händelserna är utförligt beskrivna av Gustaf Bång i Gudmundsgillet's årsbok 1959-60.
- ⁷ Jönköpings Dagblad och Jönköpings Tidning, dec 1875, och jan -76.
- ⁸ Uppgifter om fabrikernas årsberättelser samlade i Kommerskollegii arkiv. Återgivna av Bengt Berglund i Den växande staden, i Liberalernas Jönköping. Jönköpings Läns museum, 1990.
- ⁹ Se exempelvis avsnitten om press och politik för dessa städer i Svenska Stadsmonografier, 16/17. Uppsala 1950.
- ¹⁰ Lennart Weibull: Det politiska tidningsvalet. I Asp m.fl. Väljare, partier, massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. Stockholm 1982.
- ¹¹ Fritz Hägg: Pappersmästarsonen som blev tidningsman och förläggare. Ur JP:s jubileumsnummer 1955. Samt Lars Freeman: Banerförare i samhällsstridernas centrum, JP:s jubileumsnummer 1965. Omtryckta i Jubileernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ¹² Otto Rydin: En som varit med från början,. Ur JP:s jubileumsnummer 1916. (Skulle ha utkommit 1915, men världskriget kom emellan.) Omtryckt i Jubileernas JP-historia , Jönköping 1986.
- ¹³ Jan Christensen: Jönköpingsliberalerna och representationsfrågan: Ur Liberalernas Jönköping. Utgiven av Jönköpings Läns Museum. Göteborg: 1990.
- ¹⁴ Ibid, sid 338.
- ¹⁵ Filip Eklund: Från Veckoblad till modern dagstidning - Glimtar ur Jönköpings-Postens historia. JP:s jubileumsnummer 1955. Omtryckt i Jubileernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ¹⁶ Ibid.
- ¹⁷ Lundstedt, Bernhard: Sveriges Periodiska Litteratur. Stockholm 1902.
- ¹⁸ Ibid.
- ¹⁹ Lennart Dahlqvist: Röd tidning i Vätterbygden. Norra/Nya Småland 1917-1926. Meddelanden från Arbrörelsens Arkiv och Bibliotek, 9, 1979.
- ²⁰ Ernst Greén: En Jönköpingskrönika. Jönköping 1949. Sid 53.
- ²¹ Ibid. Sid 60.
- ²² Josef Hamrin: Jönköpings-Postens uppkomst och utveckling. JP:s jubileumsnummer 1916. Omtryckt i Jubileernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ²³ Hadenius, Seveborg, Weibull: Partipress. Halmstad 1970. Efter Ståhl, Erik: Smålands Folkblad 50 år. Jönköping 1951.
- ²⁴ Jönköpings läns historia, del IV, sid 79. Jönköping 1984.
- ²⁵ Filip Eklund: Från veckoblad till modern dagstidning - Glimtar ur Jönköpings-Postens historia. Ur Jubileernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ²⁶ Ibid.
- ²⁷ Jönköpings historia, del IV., sidan 592. Jönköping 1921.
- ²⁸ Hans Greén: Press och politik. Ur Svenska stadsmonografier 16/17. Uppsala 1950. Sid 122.
- ²⁹ Sverker Jonsson: Pressen, reklamen och konkurrensen, sid 242. Göteborg 1982.
- ³⁰ Erik Ståhl: Smålands Folkblad 50 år. Jönköping 1951.
- ³¹ Erik Ljungqvist: Bäckalyckans Hundar och "Stilla stunder". JP:s jubileumsnummer 1935. Omtryckt i Jubileernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ³² Erik Ståhl: Smålands Folkblad 50 år. Jönköping 1951.
- ³³ Ernst Greén: En Jönköpingskrönika, sid 47. Jönköping 1949.

- ³⁴ Ibid, sid 77.
- ³⁵ Händelseförloppet skildras utförligt i Göran Wendel: Schismer inom Jönköpings-Posten 1906-1907. I Från medeltid till dataålder - festskrift till Sven Ulric Palme. 1972.
- ³⁶ Erik Ståhl: Smålands Folkblad 50 år. Jönköping 1951.
- ³⁷ Lennart Dahlqvist: Röd tidning i Vätterbygden. I Meddelanden från Arbetarrörelsens Arkiv och bibliotek, 9, 1979. sid 39.
- ³⁸ Ibid, sid 47 - 49.
- ³⁹ Josef Rydén: När bio var synd i Jönköping. Studie av Jönköpings-Posten 1935-1970. Kristianstad 1989.
- ⁴⁰ Ibid, sid 74.
- ⁴¹ Ernst Greén: En Jönköpingskrönika. Sid 10-11. Jönköping 1949.
- ⁴² Ibid. Sid 46.
- ⁴³ Sverker Jonsson: Pressen, reklamen och konkurrensen 1935 - 1978. Sid 268. Göteborg 1982.
- ⁴⁴ Lars-Åke Engblom: Konkurrenssituationen. Ur Smålandsposten. En 125-årig tidnings historia. Sid 70. Växjö 1991
- ⁴⁵ Åke Svensson: Mot en modern redaktion. Ur Smålandsposten. En 125-årig tidnings historia. Sid 161-165. Växjö 1991.
- ⁴⁶ Åke Svensson: Mot en modern redaktion. I Smålandsposten - En tidnings 125-åriga historia. Sid 145-152. Växjö 1991.
- ⁴⁷ Ewert Söderberg (red): 75 år i samverkan för A-press. A-pressens samorganisation 1908 - 1983, sid 128. Borås 1983.
- ⁴⁸ Henning Petersson: Växjöbladet. En tidnings historia, sid 83. Växjö 1960.
- ⁴⁹ Ibid. Sid 160.
- ⁵⁰ Ibid, Sid 51.
- ⁵¹ Ibid, sid 57.
- ⁵² Henning Petersson: Växjöbladet - En tidnings historia, Sid 50-71. Växjö 1960.
- ⁵³ Uppgifterna om Smålandspostens tidiga politiska linje är hämtade ur Lars-Olof Larsson: Ägare och politisk linje. I Smålandsposten - En tidnings 125-åriga historia. Växjö 1991.
- ⁵⁴ Stig Tornehed: Debut i Smålandsposten - Pär Lagerkvist och Vilhelm Moberg. I Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia. Växjö 1991.
- ⁵⁵ Stig Tornehed: Chefredaktörer - från Munther till Franzén. Ur Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia. Växjö 1991.
- ⁵⁶ Hadenius, Seveborg, Weibull: Partipress. Socialdemokratisk press och presspolitik 1910-1920, sid 97. Halmstad 1970.
- ⁵⁷ Josef Rydén: När bio var synd i Jönköping. Jönköping 1989.
- ⁵⁸ Sverker Jonsson: Pressen, reklamen och konkurrensen 1935-1978, sid 241. Göteborg 1982.
- ⁵⁹ Lars-Åke Engblom: Konkurrenssituationen. Ur Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia, sid 63. Växjö 1991.
- ⁶⁰ Sverker Jonsson: Pressen, reklamen och konkurrensen 1935-1978, sid 269. Göteborg 1982.
- ⁶¹ Ibid.
- ⁶² Erik Jonsson: En Tidningsfamilj. Ur JP:s bilaga vid 90-årsjubiléet. Omtryckt i Jubiléernas JP-historia, Jönköping 1986.
- ⁶³ Erik Ståhl: Smålands Folkblad 50 år, sid 27. Jönköping 1951.
- ⁶⁴ Hadenius, Seveborg, Weibull: Partipress. Socialdemokratisk press och presspolitik 1910-1920. Sid 59-60. Halmstad 1970.
- ⁶⁵ Erik Ståhl: Smålands Folkblad 50 år. Jönköping 1951.
- ⁶⁶ Ibid.
- ⁶⁷ Lars-Åke Engblom: Konkurrenssituationen. Ur Smålandsposten, En tidnings 125-åriga historia. Sid 63. Växjö 1991.

⁶⁸ Sven Tollin: Svensk Dagspress 1900 - 1967. Stockholm 1967.

⁶⁹ Muntlig uppgift: Carl-Gustaf Göthe.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Lars-Åke Engblom: Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia. Sid 62. Växjö 1991.

Källor

Tryckta källor:

- Berglund, Bengt, Jan Christensen, Robert Thavenius: Liberalernas Jönköping, Jönköpings Läns Museum 1990.
- Bång, Gustaf: Jönköpings Allehanda - ortens första tidning 1797 - 1803. I Gudsmundsgillet's årsbok 1959- 1960. Smålands Taberg 1960.
- Dahlqvist, Lennart: Röd tidning i Vätterbygden: Norra/Nya Småland 1917-1926. Meddelande från Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek, 9, 1979
- En bok om Småländskt kultur- och näringsliv. 1946
- Ericson, Hans-Olof: Vanmakt och styrka. Studier av arbetarrörelsens tillkomst och förutsättningar i Jönköping, Huskvarna och Norrahammar 1880-1909. 1987.
- Franzén, Gunnar: Varend och världen, Smålandspostens boktryckeri, Växjö 1977.
- Från medeltid till dataålder. Festskrift till Sven Ulric Palme. 1972.
- Greén, Ernst: En Jönköpings-krönika, Jönköping 1949.
- Hadenius, Stig, Augustin Erba Odescalchi: Vem äger vad i svensk dagspress. Stockholm, 1991.
- Hadenius, Stig, Jan-Olof Seveborg, Lennart Weibull: Socialdemokratisk press och presspolitik 1899-1909. Tidens förlag. Stockholm 1968.
- Hadenius, Stig, Jan-Olof Seveborg, Lennart Weibull: Partipress. Socialdemokratisk press och presspolitik 1910-1920. Raben & Sjögren. Halmstad 1970.
- Hultquist, Nils och Lars Freeman: Väckelserörelser och partibildningar. Jönköping 1954.
- Jonsson, Sverker: Pressen. reklamen och konkurrensen 1935-1978. Göteborg 1982.
- Jubiléernas JP-historia. Halls förlag, Jönköping 1986.
- Jönköpings stads historia, del III och IV. Värnamo 1971 respektive Jönköping 1984
- Lundstedt, Bernhard: Sveriges Periodiska Litteratur, Stockholm 1902.
- Palm, Göran: Det röda Kronoberg - om arbetarrörelsen i Kronobergs län. Växjö 1982.
- Petersson, Henning: Växjöbladet. En tidnings historia. 1810-1960. Växjö 1960.
- Rydén, Josef: När bio var synd i Jönköping. Studie av Jönköpings-Posten 1935-1970. Halls förlag 1989.
- Svenska stadsmonografier
Svensk Uppslagsbok 1955.
- Ståhl, Erik: Smålands Folkblad 50 år. Historik över en arbetartidnings 50-åriga historia. Jönköping 1951.
- Söderberg (red): 75 år i samverkan för A-press. A-pressens samorganisation 1908-1983. Borås 1983.
- Tollin, Sven: Svensk Dagspress 1900-1967. TU:s förlag, Stockholm 1967.
- Tornehed, Stig (red.): Smålandsposten. En tidnings 125-åriga historia. Smålandsposten AB 1991.
- Tidningslägg för samtliga tidningar i Jönköping och Växjö från andra hälften av 1800-talet och framåt.
- Tidningen Journalisten 1991-93.
Pressens Tidning 1991-93
Statistik från AB Tidningsstatistik över tidningarna i Jönköping och Växjö 1943 - 93.

Otryckta källor:

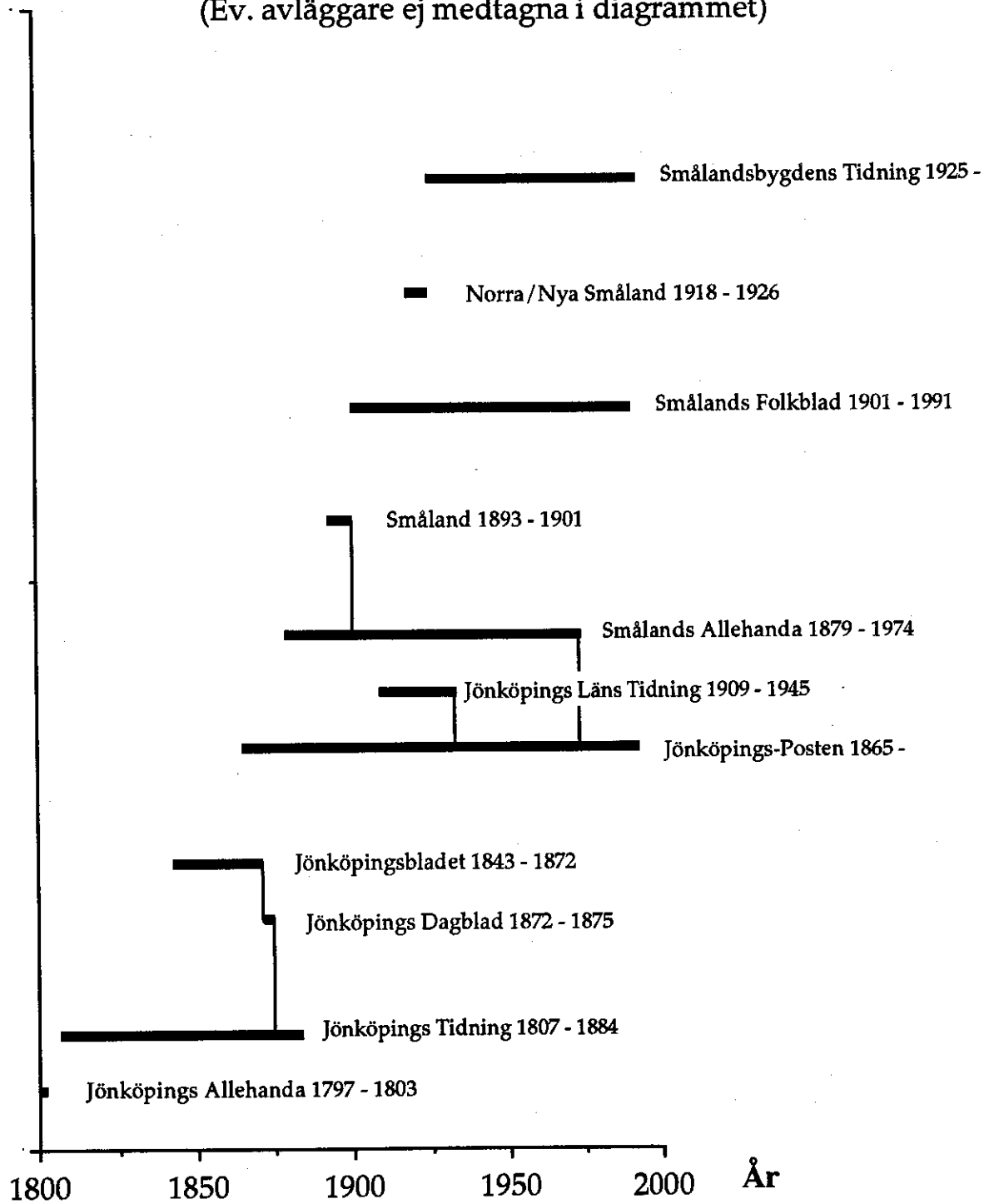
- Staffan Sundin: Databas över prenumerationspriser, upplagor mm. Upprättad 1988, för proj. Regional medieutveckling - Exemplet Småland.

Muntliga källor:

- Kjell Jansson, tidningen Kronobergaren
Stig Fredriksson, chefredaktör Jönköpings-Posten, VD i Herenco AB
Sven Dürango, VD för Småläningen
Carl-Gustaf Göthe, f.d. VD för Smålandsposten och koncernchef för Barometerngruppen

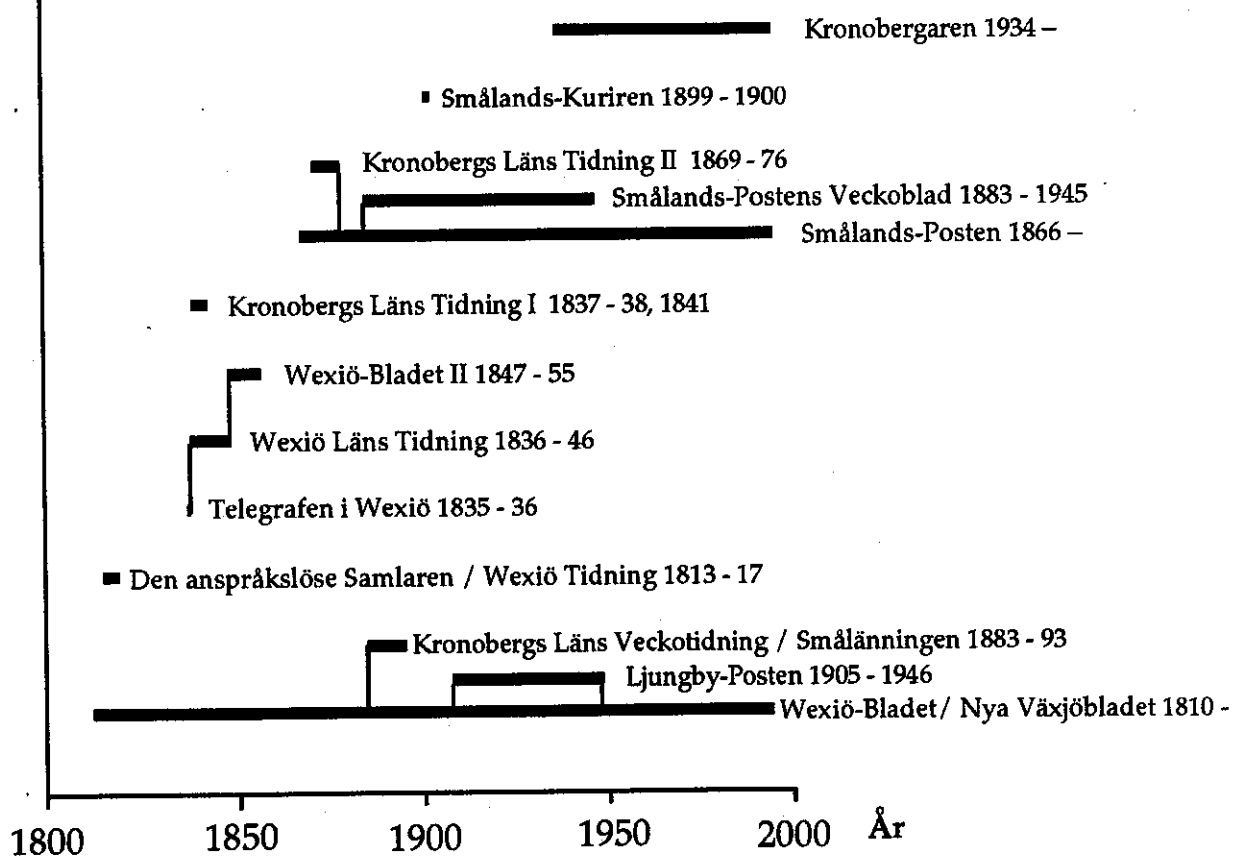
Tidningar utgivna i Jönköping 1800 —

(Ev. avläggare ej medtagna i diagrammet)

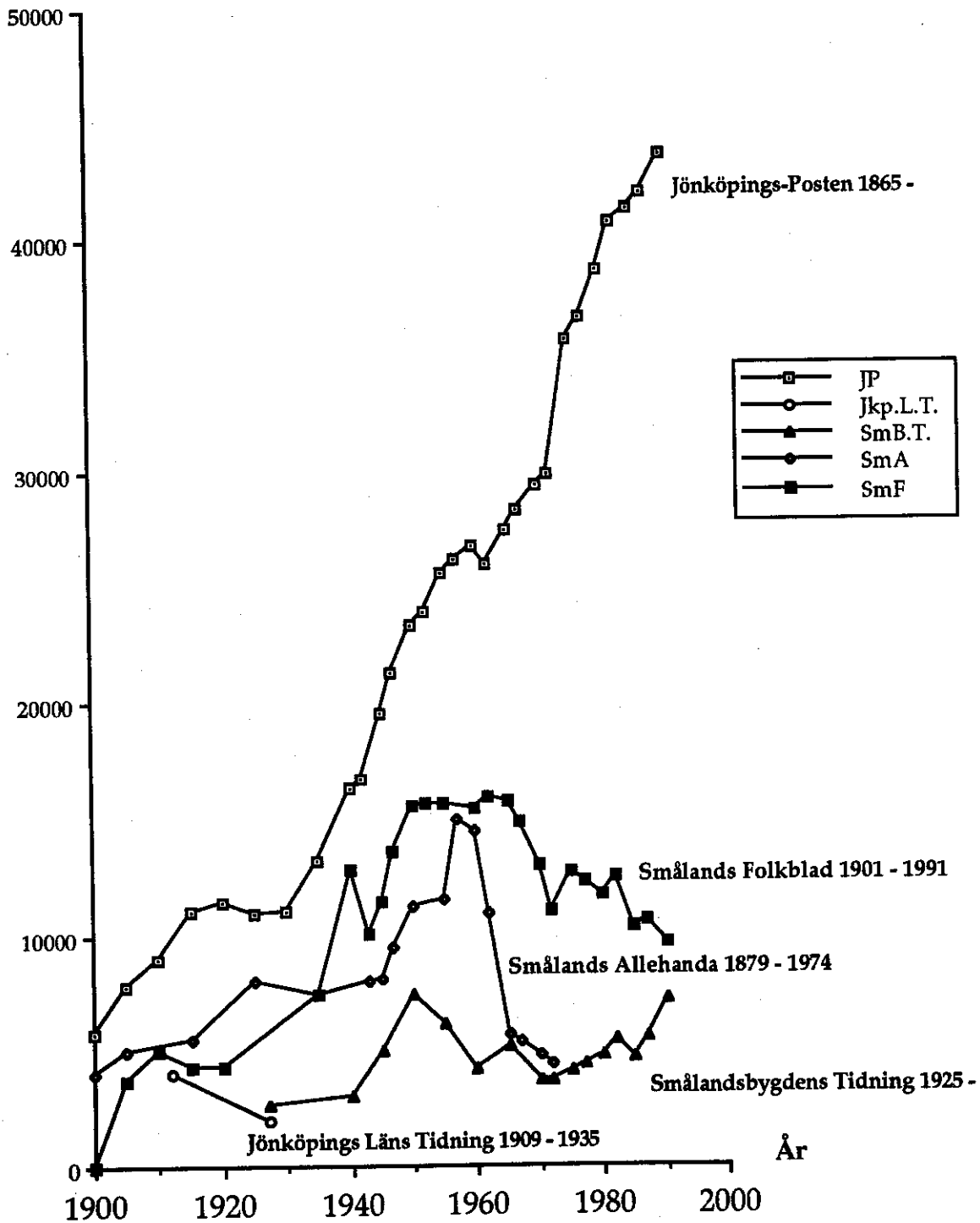
Tidningar utgivna i Växjö

(Ev. avläggare ej medtagna i diagrammet)

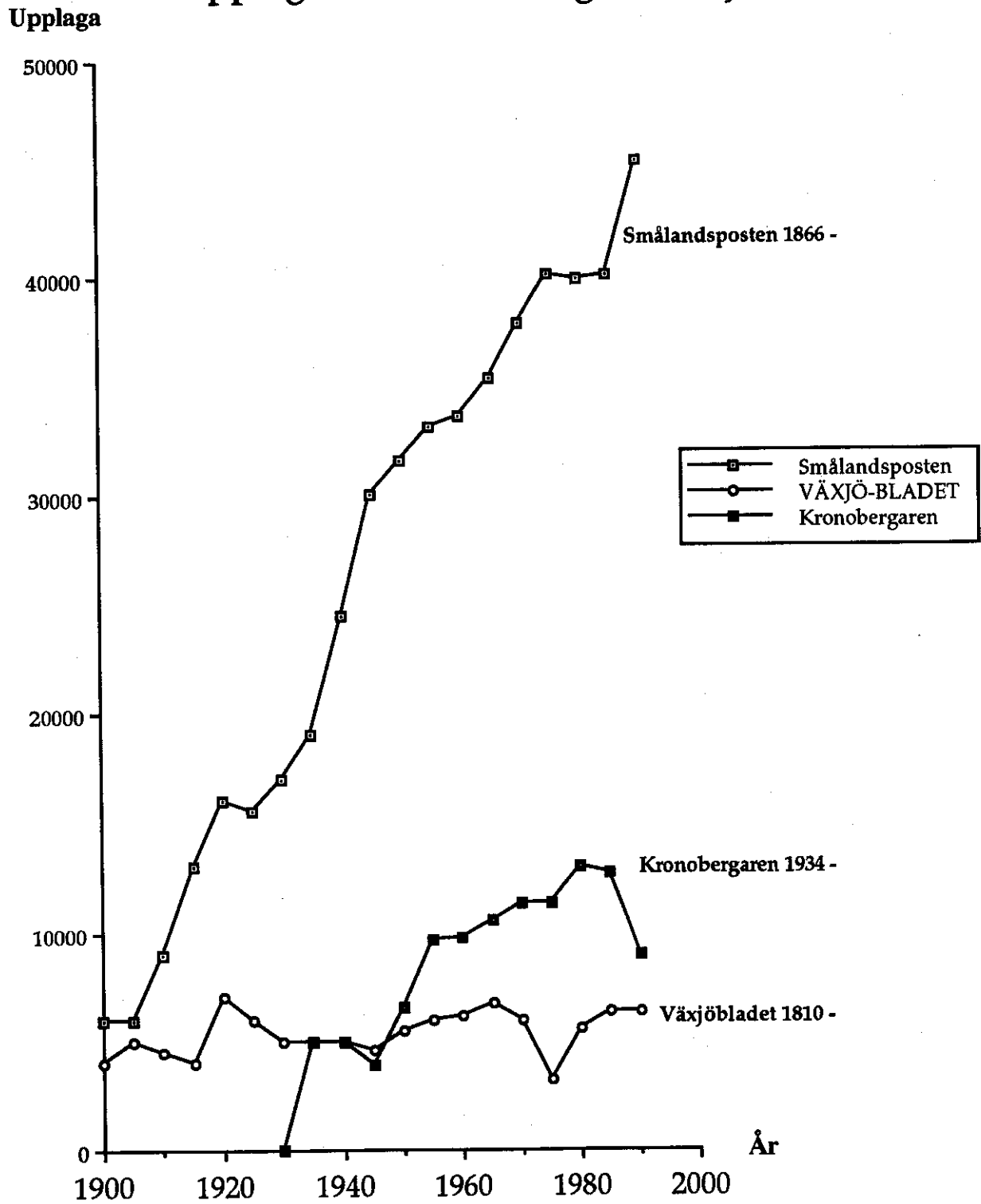
Upplagor för fem tidningar i Jönköping 1900-1993

Upplaga

För den sjätte Jönköpingstidningen – Norra Småland (senare Nya Småland) – är de få upplagesiffrorna som finns ytterst osäkra. Tidningen utkom 1918 - 1926.

Upplagor för tre tidningar i Växjö

Prenumerationspriser på Växjötidningar

Skilling

200

100

0

1810
1811
1814
1816
1822
1823
1825
1835
1837
1839
1841
1842
1843
1845
1847
1848
1850
1851
1852
1853
1855
1856
1857

Wexjö Tidning flyttar till Kalmar

Wexjö Läns Tidning startas under
namnet Telegrafen i Wexjö

Wexjö Läns Tidning "knycker"
namnet Wexjö-Bladet

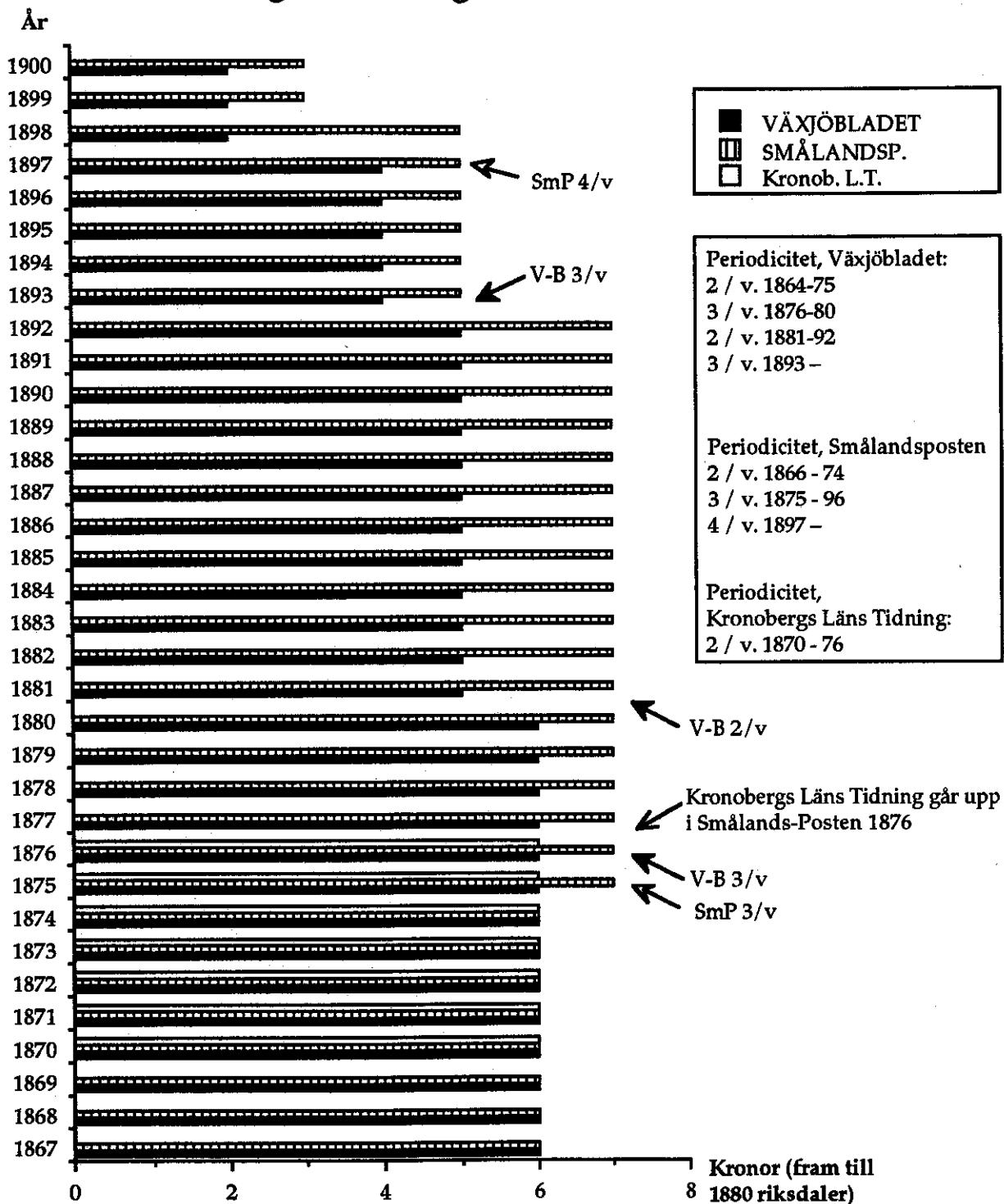
Wexjö Läns Tidning/
Wexjö-Bladet läggs ner

- VÄXJÖBLADET
- WEXJÖ TIDN.
- ▨ VEXJÖ L. TIDN.

Namnet Wäxjöbladet används här
för Wexjö-Bladet t.o.m. 1846 och
Nya Wexjö-Bladet fr.o.m. 1847

Namnet Wexjö Läns Tidning används
för Telegrafen i Wexjö 1835-36,
Wexjö Läns Tidning 1836-46 och
Wexjö-Bladet 1847-55

Penumerationspriser på Växjö's flerdagarstidningar 1867 - 1900

Prenumerationspriser i Jönköping 1900 - 1955

